

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

KRIMINĀLPROCESA UZSĀKŠANAS PROBLEMĀTIKA

BAKALaura DARBS

Autors: **Helvijs Druviniēks**
Studenta apliecības Nr.: hd10002
Darba vadītājs: vieslektors Mag. iur. Jānis Maizītis

RĪGA 2014

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbs „Kriminālprocesa uzsākšanas problemātika” sniedz ieskatu kriminālprocesa uzsākšanas regulējumā un tā problemātikā. Darba mērķis ir izpētīt kriminālprocesa likuma attīstības posmus, kā arī apskatīt problēmjautājumus, ar kuriem nākas saskarties kriminālprocesa uzsākšanas procedūrā. Darba ietvaros autors veic izpēti, kā arī konstatē trūkumus un nepilnības Latvijas Republikas tiesiskajā regulējumā par kriminālprocesa uzsākšanu. Šobrīd spēkā esošais normatīvais regulējums tiek salīdzināts ar iepriekšējo, analizējot veiktās izmaiņas.

Darba noslēgumā autors apskata ārvalstīs esošo normatīvo regulējumu par kriminālprocesa uzsākšanu, salīdzinot to ar Latvijā esošo, kā arī izdara secinājumus un izvirza priekšlikumus iespējamiem grozījumiem normatīvajā regulējumā.

Atslēgvārdi: pirmstiesas kriminālprocess, kriminālprocesa uzsākšana, kriminālprocesa uzsākšanas kārtība, grozījumi.

ABSTRACT

Bachelor's Thesis „Problems of initiation of criminal procedure” provides an insight into regulation of criminal procedure and its problems. The aim of the research is to study criminal procedure law development stages, as well as to conclude issues faced by initiation of criminal proceedings. The author researches and defines drawbacks and lacking regulation in the national law about initiation of criminal proceedings. The existing legal regulation is compared with the previous one.

In the final phase the author examines the foreign legislation about initiation of criminal proceedings, compares it to regulation in Latvia, as well as draws conclusions and proposes possible amendments to the legislative acts.

Keywords: pre-trial criminal procedure, initiation of criminal proceedings, order of initiation of criminal proceedings, amendments.

SATURS

Ievads.....	5
1. Kriminālprocesa likuma vēsture.....	7
2. Kriminālprocesa jēdziens un būtība	15
3. Kriminālprocesa uzsākšana	22
3.1. Kriminālprocesa uzsākšanas iemesli	29
3.2. Kriminālprocesa uzsākšanas pamats	35
3.3. Kriminālprocesa uzsākšanas kārtība	38
4. Tiesiskais regulējums kriminālprocesa uzsākšanai ārvalstīs	41
4.1. Igaunijā.....	43
4.2. Anglijā	44
Kopsavilkums	46
Izmantotā literatūra un avoti.....	48

IEVADS

Kriminālprocesa likumam ir liela nozīme, lai tiktu īstenota kriminālprocesuālā kārtība, kas nodrošinātu efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu. Tāpēc šā likuma regulējums ir jāpadara pēc iespējas skaidrāks un efektīvāks. Temata izvēli darba autors pamato ar to, ka, pirmkārt, pēc Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā kriminālprocesa uzsākšana ir salīdzinoši maz pētīta, un otrkārt, vai Kriminālprocesa likumā iekļautā „kriminālprocesa uzsākšana” ir racionāla?

2005. gada 21. aprīlī tika pieņemts un 2005. gada 1. oktobrī stājās spēkā Kriminālprocesa likums, kas nomainīja līdz tam pastāvošo Kriminālprocesa kodeksu. Tas bija svarīgs solis mūsdienu kriminālprocesuālo tiesību attīstībā. Likums tika modernizēts un tajā bija iekļautas krasas izmaiņas.

Šī darba pētījuma objekts ir kriminālprocesa uzsākšana un to regulējošie normatīvie akti Latvijā un ārvalstīs.

Par darba mērķi autors izvirza – apzināt normatīvos aktus, kas regulē kriminālprocesa uzsākšanu, iepazīties ar pastāvošo normatīvo regulējumu attiecībā uz kriminālprocesi uzsākšanas iemesliem, pamatiem un kārtību Latvijā, kā arī aplūkot un analizēt pēdējo desmit gadu datu apkopojumus par kriminālprocesa uzsākšanu un izvirzīt priekšlikumus iespējamiem grozījumiem normatīvajā regulējumā.

Mērķa sasniegšanai autors izmantos sekojošus avotus - zinātnisko literatūru, nacionālos un starptautisko tiesību aktus, kas saistīti ar kriminālprocesi un tā uzsākšanu, zinātniskās un cita veida publikācijas, kā arī interneta resursus, kas ietver informāciju par šī darba tēmu.

Lai sasniegtu izvirzītos pētnieciskā darba mērķus un uzdevumus, autors izmanto sekojošas zinātniskās pētniecības metodes: analītisko metode; salīdzinošo metodi sistēmisko metodi un vēsturisko metodi.

Viena no nozīmīgākajām šī darba pētniecības metodēm ir analītiskā metode. Tā tiek izmantota pētot jurisprudenci saistībā ar kriminālprocesa uzsākšanu – normatīvos aktus, kā arī citus tiesību avotus. Analīzes rezultāts ir veiktie secinājumi, novērtējumi un izvirzītie priekšlikumi. Tāpat arī būtisku lomu izvirzītā mērķa sasniegšanā ieņem salīdzinošā metode, jo darba ietvaros tiek salīdzināts vairāku ārvalstu normatīvie noregulējumi attiecībā uz kriminālprocesa uzsākšanu, kā arī bijušais nacionālais regulējums, kas ļauj izvērtēt un piedāvāt

piemērotāko risinājumu izvirzītajām problēmām. Turklāt darba ietvaros tiek salīdzināta izmeklēšanas iestādes un prokuratūras datu apkopojumi par uzsākto kriminālprocesa skaitu.

Sistēmiskā metode tiek izmantota analizējot konkrētu regulu saturu un iekšējo sistēmu. Visbeidzot, tiek izmantota arī vēsturiskā pētniecības metode, lai rastu kriminālprocesa vēsturiskās izcelsmes aspektos un to sākotnējā izveidē.

1. KRIMINĀLPROCESA LIKUMA VĒSTURE

Primāri būtu nepieciešams noskaidrot šī darba priekšmetu, lai varētu konstatēt, izsecināt un izpētīt kriminālprocesa vēsturi, tā uzsākšanu un likumu. Proti, vēsturiski aplūkot kriminālprocesa likuma attīstības posmus, tajā esošos noteikumus un kā tas ar gadiem tika adaptēts Latvijas teritorijā.

Kriminālprocesa izveides pamatā ir morāles, tikumiskās normas. Kriminālprocess attīstās un veidojas saskaņā ar valstī pastāvošo morāli, taču jāprot pareizi saskatīt arī kriminālprocesa saistību ar attiecīgo sabiedriski ekonomisko formāciju.¹ Līdz ar to kriminālprocesa izveide faktiski nav atkarīga tikai no vēstures ietekmes, bet arī no valstī pastāvošajiem morāles principiem un ekonomiskās attīstības kritērija.

Kriminālprocess izveidojās un attīstījās līdz ar valsts izveidi un attīstību, un tā saturu un formu noteica attiecīgais valsts vēsturiskais tips, tās sabiedriskā iekārta, kas bija kā valdošā ekonomiskā un politiskā sistēma attiecīgās sabiedrības valdošās šķiras valstī. Atbilstoši sabiedriski ekonomiskajām formācijām izdala verdzības, feodālo, buržuāzisko un sociālistisko kriminālprocesa vēsturisko tipu.² Tādējādi bija četri kriminālprocesa vēsturiskie tipi, pēc kuriem agrākos laikos iezīmēja kriminālprocesa formu un fundamentu. Tādējādi valstu teritorijās pastāvēja dažādi kriminālprocesa vēstures tipi.

Vēsture liecina, ka pirmatnējā kopienā cilvēces attīstības rītausmā nebija privātīpašuma, valsts un tās institūtu. Tas viss izveidojās un attīstījās līdz ar sabiedrības attīstību, ar antagonistisku šķiru parādīšanos. Pirmatnējā kopienā, atrodoties savas attīstības zemākajā pakāpē, kas līdzinās mežonībai, nebija saskatāmi valsts veidošanās elementi. Šajā laikā valdīja paražas, ieradumi, autoritāte, cieņa, vara, kuru izmantoja kopienas vecākais. Tāpat nebija speciālas ļaužu grupas, kas būtu izdalīta no pārējo vidus, lai valdītu pār tiem vai to interesēm, un kurai būtu speciāls piespiešanas aparāts, ar kuru pakļaut citu gribu savai. Pirmatnējās sabiedriskās iekārtas formas mainījās līdz ar ražošanas attīstību. Pirmatnējās kopienas laikā dažādām tautām bija dažādi veidi, kā pārvaldīt kopienu iekšienē, taču visām tautām šī organizācija nepazina valstiskuma principus. Lai atrisinātu dažādus jautājumus un konfliktus kopienas iekšienē, vienmēr tika izvēlēts vecākais. Taču viņa rīcībā nebija nekādu piespiešanas līdzekļu, izņemot sabiedrisko domu. Vecāko vara bija tīri morāla, un piespiešanas līdzekļu to rīcībā nebija. Visas

---

¹ Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2001.doc [aplūkots 2014.gada 29.martā]

² Turpat.

nosodīšanas pamatā bija ieradumi, tradīcijas, kuru pamatā bija visas tālaika sabiedrības intereses. Visus radušos strīdus atrisināja ieinteresētās personas. Ražošanas līdzekļu attīstība sekmēja pirmo lielo darba dalīšanu, kas noveda pie sabiedrības pirmās lielās sadalīšanās divās klasēs – vergturos un vergos.³

Seno grieķu tiesiskajā izpratnē jēdzieni par valsts un privāto procesu nebija stingri nošķirti, respektīvi, procesa formas izvēli noteica apsūdzētājs, un dažreiz to noteica izdevīgums. Savukārt Senajā Romā eksistēja tā saucamā asins atriebība. Monarha periodā visa tiesas vara bija monarha rokās. Tiesas notika publiski, daudzu cilvēku klātbūtnē. Monarhs sodīja tikai brīvos pilsoņus, tiesības sodīt vergu, pat atņemot viņam brīvību, piederēja verga īpašniekam. Apsūdzībai bija privāts raksturs. Bet svarīgās lietās, kas aizskāra publiskās sabiedriskās intereses, imperators pats ierosināja apsūdzību un pieprasīja, lai vainīgie tiktu nodoti tiesai. Šajos gadījumos tas bija valsts process. Šādi procesi notika par noziegumiem, kas aizskāra un apdraudēja sabiedrisko kārtību, piemēram, par valsts nodevību. Par sabiedriskās kārtības traucētājiem tika uzskatīti arī slepkavas, sievietes goda aizskārēji. Verdzība bija nepieciešams solis cilvēces attīstības virzībā. Verdzības iekārtu nomainīja feodālisma iekārta ar tai raksturīgu kriminālprocesuālo formu. Raksturojot feodālisma kriminālprocesu, jārunā par kriminālprocesa attīstību Francijā šajā laika periodā.⁴ Līdz ar to var secināt, ka laika gaitā pirmatnējās kopienās attīstījās verdzība, kuru iekārtu var uzskatīt par sākotnējo kriminālprocesa formu ar visai primitīvām iezīmēm. Tajos laikos radās tiesiskā izpratne par valsti un privāto procesu, taču šie jēdzieni nebija nodalīti, tādējādi skatot to kopēji.

Galvenā procesa forma feodālajā Francijā bija apsūdzošais process, kura galvenā iezīme – vienāda procedūra un procesuālā kārtība tiesu lietās. Jebkura tiesas lieta bija publisks strīds starp apvainoto un apvainotāju. Jebkurā gadījumā strīds notika publiski tiesas priekšā, ievērojot feodālos paradumus. Pusēm bija vienādas tiesības, un tās vienādi atbildēja viena otrai un tiesas priekšā. Kriminālprocesā vienai no pusēm vienmēr draudēja sods. Darbojās princips – notiesājot sods tika piemērots apsūdzētajam, bet attaisnojot sods, kas bija paredzēts apsūdzētajam, tika piemērots apsūdzētajam. Neproti pierādīt apsūdzību, pats esi vainīgs. Pilnīga pušu vienlīdzība izpaudās arī apstākļi, ka, atliekot lietas izskatīšanu, apsūdzētais un apsūdzētājs tika pakļauti vienādam režīmam. Ja apsūdzētais tika ievietots apcietinājumā, kā tas parasti notika smagu noziegumu izdarīšanas gadījumos, apcietinājumā jeb cietumā tika ievietots arī apsūdzētājs. Šādi

---

³ Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2001.doc [aplūkots 2014.gada 29.martā]

⁴ Turpat.

rīkojās, lai novērstu iespēju mākslīgi radīt pierādījumus tai pusei, kas atrodas labvēlīgākos apstākļos. Procesu veda abas puses, izsakot visas nepieciešamās piebildes un priekšlikumus. Vārdiem bija izšķirīga loma, jo tiesa savu lēmumu pamatoja tikai uz teikto, kas bija feodālā procesa princips un pastāvēja cauri gadu simtiem.⁵ No iepriekš minētā izriet, ka jau feodālajā Francijā bija vienlīdzība principa iezīmes un kriminālprocesa norise bija virzīta uz ļaunprātīgu rīcību izskaušanu.

Turpinot par feodālisma kriminālprocesu, jāpiemin arī Feodālā Vācija, kas vēsturei atstājusi kodeksu "Karolīna", kas sastāvēja no divām daļām – viena veltīta procesuālajiem jautājumiem, otra – krimināltiesību jautājumiem. "Karolīna" formāli neatcēla veco apsūdzējo procesa formu. Daudzos gadījumos tika runāts par krimināllietas ierosināšanu, pamatojoties uz cietušā – apsūdzētāja – sūdzību, par nepieciešamību un pienākumu cietušajam – apsūdzētajam – radīt tādus pašus apstākļus kā apsūdzētajam, pakļaujot arī vienādiem drošības līdzekļiem. Taču vienlaikus ir ideja par noziegumu un noziedznieku valstisko meklēšanu. "Karolīna" atzina spīdzināšanu, speciāli izstrādāta bija liecību, spīdzināšanas laikā iegūto pierādījumu novērtēšana. "Karolīna" daudz dziļāk nekā franču likumi izstrādāja legālo pierādījumu sistēmu.

Arī Anglijā bija saskatāmas šā feodālā procesa tipa raksturīgas pazīmes:

- universāls pierādīšanas veids bija konfrontācija (divkauja);
- feodālais pierādīšanas process – divkauja, pušu zvērestī, apsūdzēto un liecinieku zvērestī – kā reliģiozas procedūras;
- raksturīga spīdzināšanas forma, kas piemita gan apsūdzējam procesam, gan inkvizīcijas procesam;
- inkvizīcijas forma pakāpeniski aizvietoja apsūdzējo procesa formu;
- pakāpeniski tika likvidēta formāli vēl pastāvošā dažādo slāņu vienlīdzība likuma priekšā.⁶

Šīs atkāpes no feodālā procesa tipa būtības lika pamatus jau buržuāzisko ekonomisko attiecību iedīgļiem. Sāka veidoties jauna tipa process – buržuāziskais. Nepārprotami, ka nosacījumi buržuāziskās valsts attīstībai dažādās zemēs, konkrēti uzdevumi, kas bija jārisina tiesām, noteica galvenos teorētiskos priekšnosacījumus buržuāziskas valsts tiesas un procesa izveidei.⁷ Šis jaunā tipa process bija nākamais evolūcijas posms kriminālprocesuālajās tiesībās un tās vēsturiskajā attīstībā.

---

⁵ Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2001.doc [aplūkots 2014.gada 29.martā]

⁶ Turpat.

⁷ Turpat.

Kriminālprocesa buržuāzisko tipu nomainīja sociālistiskais kriminālprocesa tips. Kriminālprocesuālām attiecībām bija raksturīgas pazīmes, kas piemita kopumā visai sociālistiskajai tiesību sistēmai. Pēc satura kriminālprocess bija sociālistisks, jo tas saskanēja ar sociālistisko sabiedrisko un valsts iekārtu un tajā laikā valdošās partijas mērķiem. Izziņas, pirmstiesas izmeklēšanas iestāžu, prokuratūras un tiesas darbība krimināllietās pamatojās uz humānisma un sociālistiskā demokrātisma principiem, sekmēja sociālistiskās likumības nostiprināšanu. Kriminālprocesa humānais raksturs izpaudās tādējādi, ka nevienu nevarēja atzīt par vainīgu nozieguma izdarīšanā un sodīt citādi kā ar tiesas spriedumu. Kriminālprocesa demokrātiskums parādījās plašā sabiedrības iesaistīšanās tiesvedībā. Kaut gan jāatzīst, ka demokrātijai bija visumā formāls raksturs. Sociālistiskā tiesvedība nenovērsa procesa dalībnieku tiesību un likumisko interešu pārkāpumus. Kriminālprocesa normas daudzējādā ziņā bija pretrunā ar starptautiskajiem dokumentiem par cilvēktiesībām, kas nepārprotami radīja pretrunas starp normu saturu un formu.⁸

Vecais kriminālprocess Baltijas reģionā bija tipisks priekš feodālās tiesas. Jaunā buržuāziskā iekārta pieprasīja pielāgot iepriekšējo likumu pie jaunajiem nosacījumiem, kā radās jautājums par tā kodifikāciju. Bet 1889. gadā impērijas „Kriminālprocesa likums” 1864. gada (Criminalprozessordnung) tika attiecināts uz Baltijas guberņām un vecie Baltijas kriminālprocesa tika aizmirsti. Ar šo Baltijas-Vācijas muižniecībām un arī pilsoņiem nācās samierināties. Jaunais Kriminālprocesa likums bija pielāgots īpatnībām Baltijas reģionā.⁹ Latvijas teritorijā ir pastāvējusi gana mainīga un vispusīga kriminālprocesuālā kārtība, jo Baltijas reģions vēsturiski ir bijis pakļauts gan zviedru, gan vācu, gan krievu tiesību sistēmai, kas tika pielāgota šim reģionam. Tāpat no iepriekš minētā var secināt, ka kriminālprocesa veidi un to funkcionēšana teritorijās bija atkarīga no vairākiem ietekmējošiem elementiem, taču Latvijas teritorijā vienots kriminālprocess sāka darboties tikai 19. gadsimta beigās, kad tika ieviests impērijas Kriminālprocesa likums.

Latvijā periodā no 1920. līdz 1940. gadam tiesu iekārtu noteica pēc bijušās cariskās Krievijas 1864. gada likuma (Учреждение Судебных Установлений), kuru pārtulkoja un izdeva latviešu valodā 1924. gadā pēc cara likuma 1914. gada izdevuma. Tajā palika grozījumi, ko bija izdarījusi Krievijas Pagaidu valdība 1917. gadā. Arī Latvijas valdība tajā izdarīja vairākus grozījumus, papildinājumus un noteikumus par tiesu instancēm, prokuratūras amatpersonām, tiesu iestāžu iekšējo iekārtu, tiesu iestāžu un tiesu resora amatpersonu sazināšanās kārtību, tiesu resora

⁸ Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2001.doc [aplūkots 2014.gada 29.martā]

⁹ Калининш В. Очерки истории государства и права Латвии в XI-XIX веках. Рига: Звайгзне, 1980, с. 216

iecelšanu, apstiprināšanu, atlaišanu, par tiesu resora amatpersonu tiesībām, uzraudzību pār tiesu iestādēm un tiesu resora amatpersonu atbildību, normas par personām, kuras darbojas pie tiesu iestādēm (tiesu izpildītāji, zvērinātie advokāti, privātdokāti, tiesu amatu kandidāti, notāri), kā arī normas par zinātniskās ekspertīzes kabinetu, reģistrācijas nodaļām pie apgabaltiesām (tās reģistrēja biedrības, kā arī lēma par to slēgšanu) un par zemes grāmatu nodaļām.¹⁰ Līdz ar to var secināt, ka Latvijā jau 20. gadsimta divdesmitajos gados bija nostiprināts cara likums latviešu valodā. Tā pamatā bija Krievijas 1864. gada likums, taču papildinājumi un grozījumi bija veikti, lai likums būtu piemērots Latvijas valstij. Sākotnējā redakcijā tas bija visaptverošs un reglamentēja ne tikai tiesu instanču darbību, bet arī tās iekšējo iekārtu, amatpersonu tiesības un pienākumus, kā arī citas būtiskas nianšes tiesu iekārtas darbībā.

Latvijā darbojās vairāku instanču civilās, kriminālās un administratīvās, kā arī kara tiesas. Pilsētās (līdz 1934. gada septembrim) vēl darbojās sevišķas tiesas, tā sauktās īres valdes. Laukos bija arī pagasttiesas. 1920. gada tās atcēla Latgalē, nododot kompetenci miertiesām. Rietumlatvijā pagasttiesas pakāpeniski zaudēja savu lomu, beidzot pārvēršoties tikai par aizbildniecības jautājumu lēmējām un iestādēm, kas apliecināja pagasta iedzīvotāju noslēgtos aktus, izpildīja dažus vispārējo tiesu spriedumus, izlēma adoptēšanas lietas, veica mantojumu aizsardzību, kas atklājās pagasta robežās. Tiesu lemjošo instanču sistēma (pēc viņu nosaukumiem) bija šāda:

1. instance – miertiesa, apgabaltiesa (zināma lietu kategorija);
2. instance (apelācija) – apgabaltiesa, tiesu palāta;
3. instance (kasācija) – senāts.¹¹

Var secināt, ka arī agrāk ir bijusi 3 pakāpju tiesu instanču sistēmā līdzīgi kā mūsdienās. Turklāt apelācijas un kasācijas instances ir analogas ar mūsdienu sistēmu, kas iezīmē vadlīnijas tiesu sistēmas attīstībai. Tas liecina par stabilitāti un tiesu instanču sistēmas efektivitāti, ar kuras palīdzību ir sasniegts nepieciešamais rezultāts.

Kriminālprocesā šajā laikā Latvijā galvenais likumu avots palika cariskās Krievijas 1864. gada „Ustavi”, kas tika tulkoti un izdoti latviešu valodā kā Kriminālprocesa likumi. Tajos ietilpa tiesāšanas kārtības reglamentācija miertiesās, apgabaltiesās, normas par apelāciju un kasāciju, kā arī bija noteikta policijas dalība iepriekšējā izmeklēšanā, prokuroru un viņu biedru pienākumi, drošības līdzekļi pret apsūdzētā izvairīšanos no izmeklēšanas utt.¹² Tādējādi pēc būtības un

¹⁰ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RaKa, 2000, 101. lpp.

¹¹ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RaKa, 2000, 102. lpp.

¹² Turpat.

rakstura šis tiesību normatīvais akts bija uz cariskās Krievijas likuma pamata. Proti, tajā bija ietvertas tiesību normas, kas reglamentēja attiecīgās instances un to darbības, taču pamatā tās tika adaptētas no cariskās Krievijas.

Ieviešoties padomju tiesībām Latvijā, 1940. gada 22. augustā spēkā esošais kriminālprocesa likums tika papildināts ar nodaļījumu "Lietu caurskatīšana neatliekamības kārtībā". Šādu kārtību paredzēja visām krimināllietām, kas piekrita miertiesnešu pārziņai, gadījumā, ja milicijas darbinieks aizturēja personu nozieguma vietā tā izdarīšanas brīdī. Taču ar 1940. gada 26. novembri Latvijas PSR spēkā stājies Krievijas Padomju Federatīvas Sociālistiskās Republikas 1923. gada Kriminālprocesuālais kodekss, kas noteica kriminālprocesa ierosināšanas stadiju. Politisko noziegumu lietās procesuālo tiesību garantijas tika atceltas. Lietas par teroristiskām organizācijām un terora aktiem noteica saīsinātus izmeklēšanas termiņi, atcēla prokurora un advokāta piedalīšanos procesā un tiesību uz lietu pārsūdzēšanu kasācijas kārtībā vai apžēlošanas lūguma iesniegšanu. Bez tam pastāvēja "slavenās" Iekšlietu tautas komisariāta īpašā apspriedes kārtība, tā saucama "troika", kura darbojās triju locekļu sastāvā. Tās varēja administratīvā kārtībā izlemt politiskos noziegumus apsūdzamās personas vai personu grupas likteni uz resora izmeklēšanas materiāla pamata bez paša apsūdzētā (apsūdzēto) klātbūtnes. Nacistiskās Vācijas okupācijas periodā, Latvijā atsāka darboties Kriminālprocesa likums, kas pēc Vācijas okupācijas varas iestādes 1943. gada 8. novembrī izdotajiem noteikumiem, tika saskaņots ar vācu kriminālprocesa likumu. Lai gan procesuālo tiesību jomā nebija tik liela vācu intervence kā tiesu iekārtas noteikumos, tad faktiski Latvijas kriminālprocesa likums piedzīvoja zināmus papildinājumus.¹³ No iepriekš minētā izriet, ka 1923. gada Kriminālprocesuālais kodekss formāli noteica kriminālprocesa ierosināšanas jeb uzsākšanas stadiju. Ņemot vērā Otrā pasaules kara norisi, tad Vācijas okupācijas laikā Latvijā tika ieviests Kriminālprocesa likums uz vācu kriminālprocesa likuma bāzes, kas spēkā bija līdz Otrā pasaules kara beigām.

Pēc Otrā pasaules kara Latvijas teritorijā atsāka darboties Padomju Federatīvas sociālistiskās republikas 1923. gada Kriminālprocesuālais kodekss, kas nosaka procesuālo kārtību. Vēsturiskā situācija lika izmainīt esošo kriminālprocesuālo kārtību. Līdz ar to, būtisku ietekmi arī atstāja uz kriminālprocesuālās darbības uzsākšanu, un turpmāk kļuva par pamatu līdz minimumam novest atļauto procesuālo līdzekļu klāstu krimināllietas ierosināšanas stadijā, konstatējot noziedzīga nodarījuma pazīmes. Šāda koncepcija arī palika 1958. gada 25. decembrī pieņemtajos savienoto republiku kriminālprocesa pamatos, uz kuru bāzes pēc tam 1961. gada 6.

---

¹³ Apsītis R., Blūzma V., Jundzis T., Lēbera D. red. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Fonds "Latvijas Vēsture", 2000, 340.- 362. lpp.

janvārī tika pieņemts ievērojamais, un ilgi pastāvošais Kriminālprocesa kodekss (turpmāk – KPK), bijušais spēkā ar izdarītajiem grozījumiem, līdz jaunajam, 2005. gada 21. aprīlī pieņemtajam Kriminālprocesa likumam, kas ir spēkā kopš 2005. gada 1. oktobra.¹⁴ Tādējādi mūsu Kriminālprocesa likuma attīstības pirmspēdējais posms bija 1961. gada pieņemtais Kriminālprocesa kodekss, kas ilga teju 45 gadus un kalpoja par pamatu nākamā likuma pieņemšanā. Pēc šī likuma bāzes tika izveidots un uzlabots Kriminālprocesa likums, kas šobrīd ir spēkā esošs Latvijā. Šis normatīvais akts ir attīstīts un piemērots mūsdienu apstākļiem, kas veicina likuma efektivitāti.

2005. g. 1. oktobrī Latvijā stājās spēkā Kriminālprocesa likums (turpmāk KPL), kurš nomainīja no 1961. g. spēkā bijušo Latvijas Kriminālprocesa kodeksu. Šis oktobra datums vērtējams kā viens no nozīmīgākajiem Latvijas jaunāko laiku tiesību vēsturē. KPL ieviesa daudz jaunumu un būtiski mainīja iepriekš pazīstamos kriminālprocesuālos institūtus. Ar tā spēkā stāšanos daudzi līdz tam problemātiski jautājumi tika atrisināti. Tomēr daudz kas parādījās no jauna — tāds, kas līdz tam Latvijā nebija pētīts nemaz vai maz. Šīs izmaiņas prasīja un joprojām prasa padziļinātus zinātniskus pētījumus, analīzi un komentārus, un tas ir bijis galvenais zinātniskais uzdevums pēdējos gados. Diemžēl arī jaunajā likumā ir daudz nepilnību, neprecizitāšu. Arī jaunās vēsmas kriminālprocesuālo attiecību reglamentācijā starptautiskā līmenī un ārvalstīs ir noteikušas nepieciešamību ne tikai pētīt esošo, bet prognozēt, modelēt un izvērtēt nākotnes attīstības iespējas kopēja virsmērķa — taisnīga krimināltiesisko attiecību regulējuma sasniegšanai. Atslābt neļauj arī tas, ka, neskatoties uz pilnīgi jauna likuma pieņemšanu 2005. g., kriminālprocesuālā sistēma joprojām nav vērtējama kā stabila, jo to raksturo ļoti straujas un būtiskas izmaiņas. Nepilnu sešu gadu laikā pēc KPL spēkā stāšanās tajā grozījumi un papildinājumi veikti 13 reizes, likumā kopumā grozītas vairāk kā 50% normu, savukārt attiecībā uz t.s. vietējo kriminālprocesu — vairāk kā 70% normu. Vairākas normas grozītas vairākkārt, izslēgtas veselas nodaļas, dažas nodaļas dotas pilnīgi jaunā redakcijā.¹⁵

Attiecīgi 2005. gada 1. oktobra Kriminālprocesa likums, kas šobrīd ir spēkā Latvijas teritorijā, ir vērtējams kā pozitīvs valsts krimināltiesību attīstību kontekstā. Lai gan tas ir uzskatāms par nestabilu, ņemot vērā lielo skaitu grozījumu un izmaiņu īsajā laika periodā, likums ir būtiski veicinājis kriminālprocesu pēc tā būtības.

---

¹⁴ Apsītis R., Blūzma V., Jundzis T. Lēbera D. red. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Fonds "Latvijas Vēsture", 2000, 340.- 362. lpp.

¹⁵ Meikališa Ā. Pārskats par kriminālprocesa attīstību Latvijā 2005.-2011. gadā. Pieejams:

http://www.lza.lv/LZA_VestisA/66_1-2/6_PARSKATS%20PAR%20KRIM%20PROC_ATTISTIBU.pdf [aplūkots 2014.gada 30.martā]

Apskatot visu iepriekš minēto, autors secina, ka:

1. Kriminālprocesa izveide faktiski nav atkarīga tikai no vēstures ietekmes, bet arī no valstī pastāvošajiem morāles principiem, tikumiskajām normām un sabiedriski ekonomiskās formācijas;
2. Pastāv četri kriminālprocesa vēsturiskie tipi, kuri tiek iedalīti atbilstoši sabiedriski ekonomiskajām formācijām: verdzības, feodālais, buržuāziskais un sociālistiskais;
3. Tikai 1889. gadā Latvijas teritorijā sācis darboties vienots Kriminālprocess likums (Criminalprozessordnung) un vecie kriminālprocesi tika aizmirsti;
4. Latvijā periodā no 1920. līdz 1940. gadam tiesu iekārtu noteica pēc bijušās cariskās Krievijas 1864. gada likuma (Учреждение Судебных Установлений), kurš tika pārtulkots latviešu valodā ar Latvijas valdības veiktajiem grozījumiem;
5. Latvijas teritorijā kriminālprocesuālo tiesību reglamentu ir bijuši vairāki. Noteicošais faktors ir bijis, kura pakļautībā ir Latvijas teritorija, tāds arī normatīvo aktu fundamenti;
6. 1961. gada 6. janvārī tika pieņemts pazīstams un ilgi pastāvošais Kriminālprocesa kodekss, kas Latvijas teritorijā darbojās līdz pat 2005. gadam, īstenojot normatīvā akta konkrētos mērķus un iezīmējot problēmjaucējumus jaunu likumu izveidei;
7. 2005. g. 1. oktobrī Latvijā stājās spēkā Kriminālprocesa likums, saskaņā, ar kuru tika ieviesti daudzi labojumi un izmaiņas šajā nozarē. Šis normatīvais akts tika pielāgots mūsdienām un lielā mērā attīstīts, salīdzinājumā ar iepriekšējo kodeksu. Neskatoties uz daudzajiem grozījumiem, Kriminālprocesa likuma ieviešana ir liels solis Latvijas tiesību vēstures attīstībā.

2. KRIMINĀLPROCESA JĒDZIENS UN BŪTĪBA

Pirms uzsākt pētīt normatīvos aktus saistībā ar kriminālprocesa uzsākšanu un tā problemātiku, ir svarīgi noskaidrot tā jēdzienu, būtību un pamatelementus. Arīdzan šī termina nozīme un mērķus iekš kriminālprocesa likuma. Kaut arī kriminālprocesa jēdziena definīcija ir diezgan visaptveroša un gara, šīs nodaļas mērķis ir sniegt virspusēju ieskatu, lai radītu nelielu priekšstatu par to.

Jēdzienam “kriminālprocess” ir vairākas nozīmes, ar šo terminu apzīmē 1) praktiskās darbības paveidu – kriminālprocesuālo darbību, 2) tiesību nozari – kriminālprocesuālās tiesības, 3) zinātnes nozari – kriminālprocesa zinātni, 4) kriminālprocesa mācību disciplīnu un 5) atsevišķu kriminālprocesi, piemēram, A.Laventa kriminālprocesi. Turklāt vadošā loma ir praktiskajai darbībai, bet kriminālprocesuālā likumdošana, pirmkārt, atspoguļo eksistējošo praksi un, otrkārt, pilnveido to. Kriminālprocesa zinātne atspoguļo praktisko kriminālprocesuālo darbību teoriju veidā un izstrādā rekomendācijas praktiskajiem darbiniekiem un likumdevējiem, kādā veidā pilnveidot praksi un likumdošanu. Kriminālprocess kā mācību disciplīna ir vērsts uz to, lai paaugstinātu mūsu paaudzes zināšanu līmeni līdz tādām, kādas eksistē sabiedrībā.¹⁶ Tādējādi, šis jēdziens ir daudzšķautņains un to ir iespējams apskatīt no dažādiem aspektiem. Var teikt, ka daļa no šīm nozīmēm nostiprina teorētisko bāzi un veicina zinātnes attīstību, lai sabiedrības, t. sk., likumdevēju un valsts pārstāvju, zināšanas līmenis būtu kompetentāks. Tāpat liela loma ir praktiskajai darbībai, no kuras izriet kriminālprocesuālās likumdošanas pastāvošā prakse un īstenojamie mērķi.

Lingvistiskā nozīmē „Kriminālprocess” ir saliktenis, kas radies no diviem latīņu vārdiem – *crimen* (noziegums) un *processus* (kustība, norise). Šajā nozīmē kriminālprocess ir likumā noteikta izziņas iestāžu, prokuratūras un tiesas darbība nolūkā noskaidrot, brīdināt, ātri un pilnīgi atklāt noziedzīgus nodarījumus, noskaidrot vainīgos un nodrošināt likumu pareizu piemērošanu, lai katra persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tiktu taisnīgi sodīta, bet neviens nevainīgais netiktu saukts pie kriminālatbildības un notiesāts, kā arī sakarā ar šo darbību izveidojušās tiesiskās attiecības starp iestādēm un personām, kas piedalās procesā. Kriminālprocesa jēdziens ietver gan kompetentu iestāžu un amatpersonu darbību, kurai ir stingri noteikta kārtība un sistēma, gan arī attiecības, kas izveidojas starp kriminālprocesuālajā darbībā iesaistītajiem procesa subjektiem. Attiecības neveidojas patvaļīgi, bet rodas un eksistē saskaņā ar

---

¹⁶ Dombrovskis R. Kriminālprocess: forma, saturs un būtība. Jurista vārds, 2004. gada 8. decembris, Nr.50 (355)

kriminālprocesuālajā likumā noteikto kārtību. Ir dažādi uzskati par kriminālprocesa saturu. Taču daudzi autori, sniedzot kriminālprocesa jēdzienu, ietver tajā trīs pamatelementus:

- 1) stingri likumā noteikta valsts iestāžu, to amatpersonu un procesa dalībnieku darbība, respektīvi – noteiktā kārtībā izveidota darbību sistēma;
- 2) tiesiskās attiecības, kas izveidojas procesuālā darbībā;
- 3) obligāta un precīza darbības un uz tās pamata izveidojušos attiecību reglamentācija.¹⁷

Pēc prof. A.Liedes domām, “kriminālprocess ir tiesu, prokuratūras, izmeklēšanas un izziņas orgānu, kā arī likumā pieļautā pilsoņu darbība krimināllietu izmeklēšanā un iztiesāšanā”. Tāda pati kriminālprocesa definīcija tika dota A.Liedes grāmatas otrajā izdevumā. Prof. A.Liedes skatījumā, izmeklēšana un kriminālprocess ir identiskas parādības.¹⁸

Tādējādi var secināt, ka skatījums uz kriminālprocesa jēdzienu ir gana dažāds, kā arī viedokļi un uzskati nav vienādi, taču ir nianse, kas lasot šīs definīcijas, iezīmē pašu jēdziena definīciju. Proti, kriminālprocess ir procesuālas mehānisms, ar kura palīdzību tiek realizētas kriminālās tiesību normas, turklāt kriminālprocesa jēdziens ne tikai attiecas uz iesaistītajām personām šajā procesā, bet tas arī ietver sevī gan kompetentu iestāžu un amatpersonu darbības, gan to kārtību regulējumu. Papildus tam, šis jēdziens tiek interpretēts ne tikai ar vienu nozīmi, bet gan vairākām.

Jēdziens „kriminālprocess” tiek saprasts arī kā kriminālprocesuālās tiesības. Šajā nozīmē kriminālprocess ir tiesību nozare, kas regulē kriminālprocesuālo darbību, nosakot tās principus, veidu un kārtību.¹⁹ Kriminālprocesa tiesības ir procesuālo tiesību nozare, kas nosaka noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un krimināllietu iztiesāšanas kārtību.²⁰

Līdzās tam ar jēdzienu „kriminālprocess” saprot arī kā zinātnisku disciplīnu. Šajā nozīmē kriminālprocess ir tiesību zinātņu nozare, kas pēta un izskaidro gan kriminālprocesuālās tiesības, gan uz tām pamatoto kriminālprocesuālo darbību.²¹ Kriminālprocess kā praktiskā darbība ir kriminālprocesuālās normas to realizācijas gaitā. Parasti par kriminālprocesa zinātnes priekšmetu min kriminālprocesuālo darbību un kriminālprocesuālās attiecības, kas veidojas starp kriminālprocesuālās darbības subjektiem vai dalībniekiem. Šāds apgalvojums ir pareizs, tomēr vajadzētu noskaidrot, kāpēc par zinātnes priekšmetu tiek nosauktas divas parādības –

¹⁷ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000, 126.-127. lpp.

¹⁸ Dombrovskis R. Kriminālprocess: forma, saturs un būtība. Jurista vārds, 2004. gada 8. decembris, Nr.50 (355)

¹⁹ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000, 127. lpp.

²⁰ Džugleja T. Tiesību pamati. Mācību līdzeklis. Rīga: Rīgas Tirdzniecības tehnikums, 2011, 150. lpp.

²¹ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000, 127. lpp.

kriminālprocesuālā darbība un kriminālprocesuālās attiecības.²² Līdz ar to var secināt, ka kriminālprocesa zinātnes ietvaros ir iekļautas divas nomināli svarīgākās parādības – kriminālprocesuālā darbība un attiecības, kas izriet no kriminālprocesa mehānisma.

Mūsdienu kriminālprocesa zinātnei ir zināmi divi galvenie termini: “kriminālprocesuālā darbība” un “kriminālprocesuālās attiecības”. Turklāt kriminālprocesuālā darbība ir viens no cilvēka praktiskās darbības veidiem vai viena no darbības formām, kas izpaužas kāda subjekta iedarbībā uz otru subjektu, un šī iedarbība ir indivīda individuālais darbības akts, indivīda vai subjekta aktivitāte, un otrādi – otrā subjekta iedarbība uz pirmo subjektu, otrā subjekta aktivitāte, un vienlaikus katrs no subjektiem ietekmējas no kontrahenta. Tātad divu subjektu aktivitātes ir to ārējās darbības formas. Kriminālprocesuālā darbība atšķiras no citām darbības formām pirmstiesas izmeklēšanā un iztiesāšanā, piemēram, no kriminālistiskās vai tikumiskās darbības formām, pirmām kārtām, ar savu ārējo formu. Darbības vispār nav, jo jēdziens “darbība” ir tikai abstrakcija, un te iespējams runāt tikai par kādas atsevišķās darbības formu un tās pastāvēšanu.²³

Savstarpēji sakari starp divu kriminālprocesuālo darbību subjektiem veido kriminālprocesuālās attiecības. Sabiedriskās attiecības, ja tās regulē kriminālprocesa normas, pārvēršas kriminālprocesuālajās attiecībās. Jēdziens “sabiedriskās attiecības” un to paveids “tiesiskās attiecības”, tajā skaitā “kriminālprocesuālās attiecības”, vēl nav pietiekami izstrādāts zinātniskajā literatūrā. Tiesiskās attiecības varētu raksturot kā mijiedarbības aktus vai kā attiecības starp divu subjektu darbībām. Šeit piedalās divi subjekti (tiesību un pienākumu subjekti), un katrs no tiem vienlaikus ir aktīvā un arī pasīvā puse mijiedarbības procesā. Katra subjekta aktivitāte izpaužas iedarbībā uz otro subjektu, un tajā pašā laikā katrs no viņiem uztver arī otrā subjekta iedarbību. Starp šiem diviem individuālajiem iedarbības aktiem veidojas sabiedriskās attiecības, un, ja subjekti darbojas saskaņā ar Kriminālprocesa likuma prasībām, realizējot savas tiesības un pienākumus, viņu starpā veidojas kriminālprocesuālās attiecības. Grūtības tiesisko attiecību izprašanā slēpjas tajā apstāklī, ka tiesiskās attiecības nevar saredzēt, sadzirdēt, aptaustīt, apostīt vai pat aplaizīt. Tiesiskās attiecības ir tāda parādība, kas jutekliski nav uztverama, jo tā ir pārjutekliska parādība un to iespējams saprast tikai ar cilvēka prātu. Kriminālprocesuālās attiecības veido kriminālprocesuālās darbības iekšējo formu.²⁴ No iepriekš minētā var secināt, ka kriminālprocesa zinātnes divi galvenie jēdzieni ir cieši saistīti un viens bez otra nevar pastāvēt, proti, kriminālprocesuālās attiecības nevar pastāvēt bez kriminālprocesuālām

---

²² Dombrovskis R. Kriminālprocess: forma, saturs un būtība. Jurista vārds, 2004. gada 8. decembris, Nr.50 (355)

²³ Turpat.

²⁴ Turpat.

darbībām un otrādi. Līdz ar to, abu terminu mijiedarbībā rodas tiesisko attiecību subjektu procesuālo darbību kopums.

Tātad kriminālprocesuālās darbības subjektu darbība, pirmkārt, ir ārējā un individuālā (filozofijas valodā – singulārā) darbības forma, kas izpaužas procesuālo paņēmieni veidā, kuru kopums ir neatkārtojams; otrkārt, šo procesuālo paņēmieni kopumu dēvē par procesuālo darbību, kas atšķiras no citām darbības formām izmeklēšanā (filozofijas valodā – sevišķā), bet kriminālprocesuālās attiecības ir iekšējā (filozofijas valodā – vispārīgā) darbības forma. Savukārt kriminālprocesuālā darbība un kriminālprocesuālās attiecības ir nesaraujami saistītas kā saturs un forma: kriminālprocesuālā darbība uzskatāma par kriminālprocesuālo attiecību saturu, bet kriminālprocesuālās attiecības – par kriminālprocesuālās darbības formu. Tāpēc kriminālprocesuālajā teorijā rodas priekšstats, ka kriminālprocesa zinātnes priekšmetu veido kriminālprocesuālās attiecības un kriminālprocesuālā darbība kā formas un satura vienotība.²⁵

Kriminālprocesuālajām attiecībām ir trīs elementi: (1) kriminālprocesuālo attiecību subjekti, (2) šo subjektu darbības akti un (3) kriminālprocesuālo attiecību objekts – noziedzīgs nodarījums, jo kriminālprocesuālās attiecības pirmstiesas izmeklēšanā un iztiesāšanā veidojas sakarā ar izmeklējamā noziedzīga nodarījuma konstatēšanu un pierādīšanu.²⁶

Tāds būtu kriminālprocesa kā praktiskās darbības paveida formālais raksturojums, un šeit nav norādes uz to, kas ir kriminālprocesuālā darbība pēc savas būtības, ar ko tā atšķiras no citiem darbības veidiem vai formām, kas ietilpst pirmstiesas izmeklēšanā un iztiesāšanā. Piemēram, ar ko kriminālprocesuālā darbība atšķiras no kriminālistiskās vai kādas citas – organizatoriskās, tikumiskās operatīvās u.c. darbības, jo kriminālistiskas priekšmetu veido kriminālistiskā darbība un kriminālistiskās attiecības, bet operatīvās darbības zinātnes priekšmetu – operatīvā darbība un operatīvās attiecības utt. Šajā gadījumā nosauktas tikai kādas krimināltiesiskās zinātnes priekšmeta formālās pazīmes: attiecīgas attiecības un to saturs – attiecīga darbība.²⁷

Laikā, kad spēkā bija KPK, kriminālprocesa jēdziena definējums bija atrodams vien teorētiskos pētījumos, jo KPK tas nebija iekļauts. Tā kā šim jēdzienam nebija normatīva skaidrojuma, teorijā bija sastopami dažādi kriminālprocesa izpratnes definējumi. Šobrīd situācija ir citādāka un KPL atšķirībā no KPK ir iekļauta kriminālprocesa definīcija. Tā KPL 1. pantā kriminālprocess ir definēts kā noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana, kriminālvajāšana un krimināllietu iztiesāšana. Šīs definīcijas rūpīga izvērtēšana būtu plaša zinātniska pētījuma vērtā

---

²⁵ Dombrovskis R. Kriminālprocess: forma, saturs un būtība. Jurista vārds, 2004. gada 8. decembris, Nr.50 (355)

²⁶ Turpat.

²⁷ Turpat.

un tam šajā rakstā nepievērsīsimies, norādot vien uz dažiem, mūsaprāt, problemātiskiem aspektiem. Šāds kriminālprocesa traktējums var likt domāt, ka kriminālprocess ir tikai to persona darbība, kas veic izmeklēšanu, kriminālvajāšanu un iztiesāšanu, bet kriminālprocess taču aptver arī citu iesaistīto personu darbību, tai skaitā, piemēram, aizstāvības veikšanu. Varam, protams, pašreizējo panta redakciju interpretēt dažādi, tai skaitā, jēdzienus „noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana, kriminālvajāšana un krimināllietu iztiesāšana” saprotot nevis kā darbības, ko veic tam pilnvarotas personas, bet gan kā kriminālprocesa strukturālas daļas, kurās ietilpst dažādas darbības un dažādu funkciju realizēšana. Tomēr tad pavisam noteikti atzīstams, ka kriminālprocess nav tikai krimināllietu izmeklēšana, kriminālvajāšana un iztiesāšana, jo tajā ir arī citi posmi, piemēram, lietas sagatavošana iztiesāšanai (nav kvalificējama ne kā izmeklēšana, ne kriminālvajāšana, ne iztiesāšana), tāpat tiesneša darbības pēc sprieduma spēkā stāšanās (arī nav ne izmeklēšana, ne kriminālvajāšana, ne iztiesāšana).²⁸ Interesanti ir tas, ka kriminālprocesa jēdziens no zinātniskā aspekta ir gana visaptverošs un to definēt ir komplicēti, taču Kriminālprocesa likumā tas ir ietverts, pielāgojot to normatīvā akta īpatnībām un nepieciešamībām.

Korelācijai starp kriminālprocesa izpratni un mērķi ir liela nozīme, turklāt ja apskata pašu kriminālprocesa mērķi, tad to gana precīzi paskaidro profesore Ā. Meikališa²⁹ norādot, ka „Kriminālprocesa mērķis ir izsecināms no KPK 2. panta „Kriminālprocesa uzdevumi” un KPL 1. panta „Kriminālprocesa likuma mērķis”. Izanalizējot šos pantus, uzskatāmi redzams, ka kriminālprocesa mērķa izpratne ir konceptuāli mainījusies Secināms, ka pārmaiņas nav tikai jēdzieniskas, bet gan ļoti būtiskas.” Tādējādi apstiprinot, ka ar jauno likumu ir veiktas pārmaiņas arī saistībā ar paša kriminālprocesa mērķa izpratni. „Faktiski var atzīt, ka kriminālprocesa mērķa izpratnes izmaiņas ir pamatā visai kriminālprocesa reformai un kriminālprocesuālās kārtības izmaiņām.” Turklāt attiecībā uz mērķa definējumu iekš normatīvā akta Ā. Meikališa³⁰ norāda, ka „saskaņā ar KPL 1. pantu kriminālprocesa mērķis ir definēts būtiski savādāk. Tā saskaņā ar šo pantu kriminālprocesa gaitā jānodrošina: (a) efektīva Krimināllikuma normu piemērošana un (b) krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.”

Profesore Ā. Meikališa vērtējot kriminālprocesa mērķa izmaiņas, norādīja ka „būtiski atšķirīgais – kriminālprocesa mērķis vairs netiek norādīta katras noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas sodīšanas, bet gan krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums. Kā vēlāk

---

²⁸ Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti, 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 34. lpp.

²⁹ Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti, 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 35. lpp.

³⁰ Turpat.

redzam no KPL, šis taisnīgais noregulējums ne vienmēr ietver personas sodīšanu, tas var izpausties arī citos veidos – personas atbrīvošanā no atbildības, kriminālprocesa nosacītā izbeigšanā u. tml. Tāpat „krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums” neaptver tikai valsts darbību attiecībā pret noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu, tas aptver arī apiešanos ar noziedzīgā nodarījuma cietušo. Šeit kā piemēru var minēt kompensācijas institūta ieviešanu, izlīguma iespēju paplašināšanu, tai skaitā meditācijas institūta paredzēšanu, to kriminālprocesu loka paplašināšanu, kas uzsākami tikai tad, ja cietušais to vēlas u. tml.”³¹

No minētā secināms, ka kriminālprocesa mērķa interpretācija ir bijusi diferencēta un akcentējot būtiski atšķirīgo, ir norādīts krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums nevis katra noziedzīga nodarījuma izdarījušās personas sodīšana. Tāpat svarīgi ir tas, ka taisnīgs noregulējums ietver sevī ne tikai personu sodīšanu, bet arī personu atbrīvošanu no atbildības, u.c. Līdz ar to, šī izpratne ir palikusi gan humānāka, gan precīzāka.

Īpaši atzīmējams arī tas, ka KPL iekļauta tieša norāde, ka kriminālprocesa mērķa sasniegšanas gaitā nav pieļaujama neattaisnota iejaukšanās personas dzīvē. Arī šis ir vispārīgs uzstādījums, kam nav tikai formāls raksturs, bet kas jāievēro visa kriminālprocesa gaitā. Protams, ka kriminālprocesa realizācijas gaitā var un ir nepieciešams iejaukties dažādu personu dzīvē, tai skaitā ierobežojot viņu cilvēktiesības, tomēr šai rīcībai ir jābūt īpaši apdomātai. Viens no būtiskākajiem iejaukšanās un ierobežojumu tiesiskās pamatotības izvērtēšanas kritērijiem ir tieši to attaisnojāmība (vienkāršoti raksturojot – vai tas ir nepieciešams vispār un vai tas ir nepieciešams noteiktā apmērā/pakāpē/intensitātē).³²

Autors secina, ka:

1. Lingvistiskā nozīmē „Kriminālprocess” ir saliktenis, kas radies no diviem latīņu vārdiem – *crimen* (noziegums) un *procesus* (kustība, norise);
2. Kriminālprocesa jēdziens ietver trīs pamatelementus: (1) stingri likumā noteikta valsts iestāžu, to amatpersonu un procesa dalībnieku darbība, respektīvi – noteiktā kārtībā izveidota darbību sistēma, (2) tiesiskās attiecības, kas izveidojas procesuālā darbībā un (3) obligāta un precīza darbības un uz tās pamata izveidojušos attiecību reglamentācija;
3. Mūsdienu kriminālprocesa zinātnei ir zināmi divi galvenie termini: “kriminālprocesuālā darbība” un “kriminālprocesuālās attiecības”. Šie termini ir savstarpēji pakārtoti viens otram, turklāt ar šo terminu palīdzību ir iespējams izveidot kriminālprocesa jēdzienu;

³¹ Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti, 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 35. lpp.

³² Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti, 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 36. lpp.

4. “Kriminālprocesuālās darbības” jēdzienā darbības vispār nav, jo jēdziens “darbība” ir tikai abstrakcija, un te iespējams runāt tikai par kādas atsevišķās darbības formu un tās pastāvēšanu;
5. Savukārt jēdzienam „kriminālprocesuālās attiecības” ir trīs elementi: (1) kriminālprocesuālo attiecību subjekti, (2) šo subjektu darbības akti un (3) kriminālprocesuālo attiecību objekts;
6. Zīmīgi, ka kriminālprocesa jēdziena esamība iekš normatīvā akta ir bijusi mainīga. Proti, sākotnēji tas nebija iekļauts Kriminālprocesa kodeksā, vēlāk līdz ar jaunā kriminālprocesa reglamenta stāšanos spēkā (Kriminālprocesa likums), šī definīcija tika iekļauta, taču ar likuma grozījumiem atkal tā tika izņemta. Tādējādi atkal nonāk pie sākotnējās situācijas, kad normatīvajā aktā nav iekļauta kriminālprocesa definīcija;
7. Kriminālprocesa realizācijas gaitā var un ir nepieciešams iejaukties dažādu personu dzīvē, tai skaitā ierobežojot viņu cilvēktiesības, tomēr šai rīcībai ir jābūt īpaši apdomātai. Viens no būtiskākajiem iejaukšanās un ierobežojumu tiesiskās pamatotības izvērtēšanas kritērijiem ir tieši to attaisnojamība (vai tas ir nepieciešams vispār un vai tas ir nepieciešams noteiktā apmērā/pakāpē/intensitātē).

3. KRIMINĀLPROCESA UZSĀKŠANA

Kriminālprocesa uzsākšana un tā kārtība ir reglamentēta Latvijas Kriminālprocesa likumā, kas stājies spēkā kopš 2005. gada 1. oktobra. Kriminālprocesa uzsākšana ir iekļauta KPL 30. nodaļā, kas nodēvēta kā „Kriminālprocesa uzsākšana un izbeigšana”. Tādējādi ir nomainīts iepriekšējais nosaukums – „krimināllietu ierosināšanas stadija”, kas bija iekļauts KPK. Sākotnēji šajā nodaļā ir nepieciešams apskatīt statistiku kādā no iestādēm, kuras ir atbildīgas par kriminālprocesa norisi. Tādējādi būs iespēja apskatīti caurmērā statistiku par kriminālprocesa norisēm un to izmaiņām pēdējo desmit gadu laikā, tostarp Kriminālprocesa kodeksa nomaiņu laiks, jaunā likuma ieviešana, to panāktie rezultāti un izmaiņas statistikā. Autors ir izvēlējis atspoguļot Valsts policijas datu apkopojumus par 2001., 2002., 2005., 2007., 2009., 2012. un 2013. gadu. Tāpat arī Latvijas Republikas ģenerālprokurora ziņojumus par prokuratūras darba rezultātiem 2006., 2008., 2011., 2012. un 2013. gada pārskati.

Valsts policijas apkopotā informācija par 2001. gadu ir sekojoša: „2001.gadā Izziņas pārvalde un tās dienesti valstī kopumā bija saņēmuši 95376 iesniegumus un ziņojumus. Kopējais lietvedībā esošo iesniegumu skaits bija 97626 (+57), no kuriem par 95876 (-0,2%) pieņemti lēmumi KPK 109.p. kārtībā, 39255 (-2,0%) gadījumos ierosinātas krimināllietas. 2001.g. 49393 (+3,0%) gadījumos atteikts ierosināt krimināllietas, pēc piekritības nosūtīti 7599 (-1,0%) materiāli, no kuriem 1772 (+7,5%) pēc saīsinātā procesa prokuroram.”³³ Tādējādi var secināt, ka krimināllietas ierosināšanas gadījumi ir 40,9% no pieņemtajiem lēmumiem KPK 109.p. kārtībā.

Valsts policijas apkopotā informācija par 2002. gadu ir sekojoša: „2002.gadā Valsts policijas izziņas dienesti kopumā saņēmuši 101293 iesniegumus. Atskaites perioda sākumā izziņas dienestu lietvedībā atradās 2237 iesniegumi. Latvijas KPK 109.p. kārtībā pieņemti lēmumi par 101485 (+5609) iesniegumiem, bet 55257 (+6064) gadījumos atteikts ierosināt krimināllietas. Pēc piekritības nosūtīts 8221 (+622) iesniegums, no kuriem 1621 - prokuratūrai pēc saīsinātā procesa. Valsts policijas izziņas izdarītāji ierosinājuši 42513 (-1164) krimināllietas. Prokuratūrai nodotas 24235 krimināllietas, bet lēmums pieņemts 23792 lietās. No tām 10 dienu laikā – 9438 lietās. Nav lēmuma 443 lietās. Bez tam aizvadītajā gadā saņemti 195 starptautiskās palīdzības lūgumi, kā arī citām valstīm nosūtīti 212 lūgumi.”³⁴

Ņemot vērā 2005. gada izmaiņas kriminālprocesuālo tiesību jomā, kad stājās spēkā KPL,

³³ Valsts policijas 2001. gada pārskats. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2001.doc [aplūkots 2014.gada 03.aprīlī]

³⁴ Valsts policijas 2002. gada pārskats. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2002.doc [aplūkots 2014.gada 03.aprīlī]

tad šī gada statistika ir pēdējā saskaņā ar KPK: „Pēc teritoriālo policijas pārvalžu iesniegto atskaišu datiem, iecirkņa inspektori 2005.gada 12 mēnešos izskatījuši 58679 (-17115) pieteikumus LKPK 109.panta kārtībā*, viens iecirkņa inspektors vidēji – 66,2 (-12,6), no kuriem 55202 (-11682) gadījumos pieņēmuši lēmumus par atteikšanos ierosināt krimināllietu, viens iecirkņa inspektors vidēji 49,1 (-8,3), pārbaudījuši 60441 (-6142) iesniegumus, sūdzības un priekšlikumus, kuri reģistrēti sekretariātā, viens iecirkņa inspektors vidēji – 68,2 (-1). Valstī iecirkņa inspektoru lietvedībā atskaites perioda beigās bija 6847 (+616) krimināllietas.”³⁵ Tāpat arī šajā datu apkopojumā bija iekļauta statistika par laika periodu no jaunā KPL stāšanās spēkā līdz gada beigām: „2005.gada 1.oktobrī stājās spēkā Kriminālprocesa likums, kā rezultātā tika apkopotas teritoriālo policijas pārvalžu iesniegtās papildus atskaites par iecirkņa inspektoru veiktajām procesuālajām darbībām 3 mēnešos. Iecirkņa inspektori 2005.gada pēdējos trijos mēnešos valstī kopā ir uzsākuši 7371 kriminālprocesu, vidēji viens iecirkņa inspektors uzsācis 8,3 kriminālprocesus.”³⁶

Situāciju par kriminālprocesuālā regulējuma izmaiņām, ļoti precīzi paskaidro tā laika ģenerālprokurors J. Maizītis³⁷ norādot, ka „statistika liecina, ka laikā no 2005.gada 1.janvāra līdz 1.oktobrim Valsts policijā tika ierosinātas 26 812 krimināllietas, bet lēmums atteikt ierosināt krimināllietu pieņemts 58 278 reizes, vidēji vienā mēnesī tika ierosināts ap 3000 krimināllietu, bet lēmums par atteikšanos ierosināt krimināllietu tika pieņemts 7200 materiālos, kur pārbaude notika KPK 109.panta kārtībā. 2005.gada oktobrī, novembrī un decembrī šo procesuālo lēmumu skaits ir gandrīz apgriezti proporcionāls. Vidēji mēnesī uzsākti 6400 kriminālprocesi, bet kriminālprocesu atteikts uzsākt 2900 reizes. No oktobrī, novembrī un decembrī uzsāktajiem 19 158 kriminālprocesiņiem KPK 377.panta kārtībā, ja nav noticis noziedzīgs nodarījums, vai nav noziedzīga nodarījuma sastāva, izbeigti tikai 2 778 kriminālprocesi.” Tādējādi līdz ar jaunā Kriminālprocesa likuma stāšanos spēkā, izmainījās statistikas dati par kriminālprocesa uzsākšanu un atteikt ierosināt kriminālprocesu.

Savukārt Latvijas Republikas prokuratūras 2006. gada pārskata datu apkopojums bija sekojošs: „2006.gadā Latvijā uzsākti 66 074 kriminālprocesi. 2005.gadā līdz 1. oktobrim (KPL spēkā stāšanās brīdim) valstī bija reģistrēti 40 254 noziedzīgi nodarījumi, kas tad bija par 11,4% mazāk nekā iepriekšējā gadā. Jau saskaņā ar KPL normām 2005.gada pēdējos trijos mēnešos tika

---

³⁵ Valsts policijas 2005. gada pārskats. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2005.doc [aplūkots 2014.gada 05.aprīlī]

³⁶ Turpat.

³⁷ Maizītis J. Prokuratūra turpinās Kriminālprocesa likuma ieviešanu. Jurista vārds, 2006. gada 28. februāris, Nr.9 (412)

uzsākti 20 236 kriminālprocesi. Tātad kopā 2005.gadā uzsākti 60 490 kriminālprocesi un ierosinātas krimināllietas. 2004.gadā valstī tika reģistrēti 62 173 noziedzīgi nodarījumi. Un kā liecina prokuratūras statistika, 2004.gadā prokurori uzraudzības kārtībā atcēla 3 114 lēmumus par atteikšanos ierosināt krimināllietu, bet 2006.gadā pieņēma tikai 842 šādus pēc būtības analogiskus lēmumus, tai skaitā samazinājies sūdzību skaits par atteikumiem uzsākt kriminālprocesus. Iekšlietu ministrijas Informācijas centram ir atšķirīga statistika par notikušiem noziedzīgiem nodarījumiem un uzsākto kriminālprocesu skaitu, taču tajā pagājušā gada statistikai pieskaitīti arī 2005.gada pēdējie trīs mēneši, kad izmeklēšanas iestādes strādāja ar jaunā KPL normām. Prokuratūras statistika balstās stingri uz prokuratūras lietvedības datiem. Līdz ar to varam izdarīt secinājumu, ka valstī pēc KPL spēkā stāšanās uzsākto kriminālprocesu skaits ir pieaudzis. Aicinu Iekšlietu ministriju steidzami izveidot darba grupu statistikas jautājumu sakārtošanai. Prokuratūra noteikti ir gatava piedalīties tās darbā, jo nepieciešams novērst arī statistikas dubultošanos Sodu reģistrā un Noziedzīgu nodarījumu reģistrā.”³⁸

Valsts policijas apkopotā informācija par 2007. gadu: „2007. gada pārskatu Teritoriālo Valsts policijas pārvalžu iecirkņa inspektori 2007.gadā uzsākuši 19732 (34,4% no kopējā skaita valstī)* kriminālprocesus. Viens inspektors uzsācis vidēji 22,3 (-0,8) kriminālprocesus, 11426 (-1687) gadījumos pieņemts lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu pēc Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 377.panta (vidēji viens iecirkņa inspektors – 13).”³⁹

Ņemot vērā 2008. gada pārskatu un iekļauto tabulu par prokuratūras darbību, tad var secināt, ka vidēji mēnesī kriminālprocesa uzsākšanas skaits ir palielinājies, kopš jaunā likuma ieviešanas. Savukārt vidēji mēnesī kriminālprocesa atteikumu skaits – samazinājies. Kā dati liecina, tad „2002.gadā bija vidēji mēnesī uzsākti 3400 kriminālprocesi, bet atteikto skaits bija 4700; 2003. gadā uzsākti 3300, bet atteikti – 5680; 2004. gadā uzsākti 3500, bet atteikti – 6400; 2005. gadā uzsākti 4100, bet atteikti – 5600; 2006. gadā uzsākti 5500, bet atteikti – 3790; 2007. gadā 4750, bet atteikti 4770 un 2008. gadā uzsākti 5050, bet atteikti – 5200.”⁴⁰ Tādējādi var konstatēt, ka pēc KPL stāšanās spēkā ir palielinājies vidēji mēnesī uzsākto kriminālprocesu skaits, taču pretēji tam – samazinājies vidēji mēnesī kriminālprocesu atteikto skaits. Tas izskaidrojams ar KPL 370. panta 2. daļu, kurā noteikts, ka kriminālprocesu var uzsākt arī tad, ja ir

---

³⁸ Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša ziņojums par prokuratūras darba rezultātiem 2006. gadā.
Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2006.pdf [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]

³⁹ Turpat.

⁴⁰ Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša ziņojums par prokuratūras darba rezultātiem 2008. gadā.
Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2008.pdf [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]

ziņas par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, tādējādi uzsākot kriminālprocesu, tas vēl nenozīmē, ka ir paveikts noziedzīgs nodarījums.

Valsts policijas apkopotā informācija par 2009. gadu: „Valsts policija atskaites periodā uzsākusi 54645 kriminālprocesus, kas ir par 948 vai -1.70% mazāk nekā iepriekšējā gadā, tajā skaitā 2270 (+42) - par sevišķi smagiem noziegumiem, 17763 (+553) - par smagiem noziegumiem, 14584 (-330) – par mazāk smagiem noziegumiem, 12975 (+73) - par kriminālpārkāpumiem. No Valsts policijas struktūrvienību lietvedībā esošajiem 55700 (-849) kriminālprocesiem:

- kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti – 15896 (-564), t.sk., no šogad uzsāktajiem - 12911 (-744);

- izbeigti – 14435 (-1577), t.sk., no šogad uzsāktajiem – 8905 (-1852).”⁴¹

Latvijas Republikas ģenerālprokurora Ē. Kalnmeiera ziņojumā par prokuratūras darbu 2011. gadā ir norādīts, ka „prokurora atcelto lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu skaits absolūtos skaitļos ir samazinājies par 209, t.i. no 1’588 (2010.g.) uz 1’379 (2011.g.) un sastāda 13,16%.”⁴² Savukārt no ģenerālprokurora sagatavotās prezentācijas⁴³ izriet, ka 2011. gadā tika uzsākti 53232 kriminālprocesi, kas ir par 5636 kriminālprocesiem mazāk kā 2008. gadā jeb par 10% mazāk.

Ja apskata Valsts policijas 2012.gada pārskatu, tad „uzsākti 45018 kriminālprocesi, kas ir par 4510 vai -9,11% mazāk nekā iepriekšējā gadā, tajā skaitā 1338 (-152) - par sevišķi smagiem noziegumiem, 14798 (-1501) - par smagiem noziegumiem, 12180 (+302) – par mazāk smagiem noziegumiem un 10708 (-103) - par kriminālpārkāpumiem. Pēc grupas objekta uzsākti 5994 (-3056) kriminālprocesi.”⁴⁴

Savukārt aizvadītajā gadā jeb 2013., valsts policijas gada pārskatā ir norādīts, ka „2013.gadā Valsts policijā uzsākti 45096 (+78) kriminālprocesi, t.sk.:

- par sevišķi smagiem noziegumiem – 1 332 (-6) ;
- par smagiem noziegumiem – 13 894 (-904);

⁴¹ Valsts policijas 2009. gada pārskats. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/publiskais_parskats_2009.doc [aplūkots 2014.gada 17.aprīlī]

⁴² Ģenerālprokurora Ērika Kalnmeiera pārskats par prokuratūras darbu 2011. gadā. Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2011.pdf [aplūkots 2014.gada 18.aprīlī]

⁴³ Ģenerālprokurora Ērika Kalnmeiera 2011. gada prezentācijas. Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Prezentacija_2011.ppt [aplūkots 2014.gada 18.aprīlī]

⁴⁴ Valsts policijas 2012. gada pārskats. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/Publ_parskats_VP_2012.doc [aplūkots 2014.gada 17.aprīlī]

- par mazāk smagiem noziegumiem – 20 081 (+7961);
- par kriminālpārkāpumiem – 3 275 (-7433).”⁴⁵

Latvijas Republikas ģenerālprokurora Ē. Kalnmeiera ziņojumā par prokuratūras darbu 2012. gadā ir norādīts sekojoši: „Ņemot vērā, ka 2012.gadā valstī reģistrēto n.n. skaitā bija vērojams kritums, samazinājies ir arī izmeklēšanas iestādēs uzsākto kriminālprocesu skaits. Ja 2011.gadā to bija 53’232, tad 2012.gadā samazinājums par 5’244 vai 9,9%, un rezultātā sastāda 47’988 kriminālprocesus.”⁴⁶ Līdzīgi arī ir norādīts ģenerālprokurora ziņojumā par prokuratūras darbu 2013. gadā: „Ņemot vērā, ka 2013.gadā turpinājās valstī reģistrēto n.n. skaita kritums, samazinājies ir arī izmeklēšanas iestādēs uzsākto kriminālprocesu skaits. Ja 2012.gadā to bija 47’988, tad 2013.gadā samazinājums par 225 vai 0,5%, un rezultātā sastāda 47’763 kriminālprocesus.”⁴⁷

Var secināt, ka pēdējo desmit gadu laikā statistika ir gana izmainījusies, kas, protams, ir izskaidrojama gan ar lielajām pārmaiņām kriminālprocesa regulējumā, gan arī dažādu faktoru ietekmju rezultātā, proti, noziedzīgu nodarījumu skaitu palielināšanās, tā attīstība un noziedzīga nodarījuma izdarītāju aktualitātes. Ņemot vērā apkopotos skaitļus un datus ir secināms, ka līdz ar jaunā likuma stāšanos spēkā ir palielinājies kriminālprocesa uzsākšanas skaits nekā tas bija pirms likuma izmaiņām. Tāpat arī secināms, ka ar 2006. gadu ir samazinājies atteikto kriminālprocesu skaits, kas varētu liecināt par nosacītu noziedzīgu nodarījumu skaitu palielināšanos un sekmīgāku kriminālprocesa norisi, ja reiz uzsākti vairāk kriminālprocesi un mazāk atteikti. Taču autors tam nepiekrīt, jo saskaņā ar ieviesto Kriminālprocesa likumu ir veiktas izmaiņas arī tā uzsākšana, proti, kriminālprocesi var uzsākt, ja ir rīcībā ziņas vai materiāli par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, taču tas nebūt nenozīmē, ka tas ir paveikts. Līdz ar to, šī statistika nav precīzi tāda, kāda ir reāla situācija. Tāpat var piebilst, ka daļa no uzsāktajiem kriminālprocesi ir tie, kuros ir nepieciešama, kāda procesuāla darbības veikšana, kas nav iespējama bez kriminālprocesa uzsākšanas.

Profesore Ārija Meikališa un Kristīne Strada-Rozenberga kriminālprocesa grozījumus vērtē šādi: “Kriminālprocesa uzsākšanas tiesiskās reglamentācijas reforma, mūsbrāt, vērtējama ļoti piesardzīgi.” Kā kritisko momentu šādā reformā Ā. Meikališa un K. Strada-Rozenberga saskata

⁴⁵ Valsts policijas 2013. gada pārskats. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/Valsts_policijas_darbs_2013.docx [aplūkots 2014.gada 18.aprīlī]

⁴⁶ Ģenerālprokurora Ērika Kalnmeiera pārskats par prokuratūras darbu 2012. gadā. Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/gadaatskate2012.doc [aplūkots 2014.gada 18.aprīlī]

⁴⁷ Ģenerālprokurora Ērika Kalnmeiera pārskats par prokuratūras darbu 2013. gadā. Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/parskats%20par%202013.gadu/gadaatskate2013.doc [aplūkots 2014.gada 18.aprīlī]

pārbaudes neveikšanu un personu liecību neiegūšanu pirms secinājumu izdarīšanas.⁴⁸

Šajā reformā ir savi pozitīvie aspekti – tā, piemēram, tiek izslēgta nepieciešamība veikt „dubultu” darbu – piemēram, KPK darbības laikā pirms lietas ierosināšanas no personām varēja pieņemt tikai paskaidrojumus, vēlāk tās bija jāpārpratina. Tādējādi saskaņā ar jauno KPL jau no pašiem procesa pirmsākumiem tiek nodrošināta procesuāli pilnvērtīgu pierādījumu iegūšana. Taču veiktās reformas rezultātos jau tagad ir saskatāmi arī vairāki kritiski momenti. Kā būtiskāko var minēt šādu. Tā kā likumdevējs nav paredzējis jebkādas kriminālprocesuālas pārbaudes veikšanu pirms jautājuma izlemšanas par procesa uzsākšanu, tad jāsecina, ka process ir jāuzsāk ikreiz, kad ir kaut mazākais pamats uzskatīt, ka noziedzīgs nodarījums ir noticis un nav acīmredzamu kriminālprocesu nepieļaujošu apstākļu. Tas ļauj secināt, ka atteikšanās uzsākt procesu noziedzīga nodarījuma sastāva neesamības pēc absolūtā vairumā gadījumu nav iespējama. Secinājums, ka nav noziedzīga nodarījuma sastāva, ir saistāms ar secinājumu, ka vispār kaut kāda darbība (bezdarbība) ir notikusi, savukārt, lai pārbaudītu, vai tajā ir noziedzīga nodarījuma sastāvs, ir nepieciešama kaut kāda pārbaude – kaut vai iesaistīto personu liecību uzklauššana, bet personu liecību iegūšana nav iespējama, ja nav uzsākts process.⁴⁹ Līdz ar to secināms, ka šāda kriminālprocesuālās uzsākšanas sistēma nav racionāla. Respektīvi, ar šādu procesa uzsākšanu tiek nelietderīgi izmantoti mūsu izmeklēšanas iestādes darbinieku resursi un laiks, kas tiek ieguldīts konkrētajos procesos. Šāda veida iekārta rada pretēju efektu jeb defektu kriminālprocesa likuma mērķa sasniegšanai. Autors uzskata, ka Ā. Meikališa ir norādījuši pamatoti vienu no būtiskākajiem likuma defektiem, ko būtu nepieciešams novērst. Līdz jaunā likuma ieviešanai bija praktizēta nedaudz savādāka un, autoraprāt, efektīvāka sistēma saistība ar kriminālprocesa uzsākšanu (tā laika – krimināllietu ierosināšana).

Šis piesardzīgais vērtējums bija pamatots. Krimināllietas (kriminālprocesa) ierosināšanas stadijas trūkums uzreiz radīja neziņu tiesību aizsardzības iestādēs, kā turpmāk pareizi jāīstojas, un šādas stadijas trūkumu pat tika mēģināts izmantot savstarpēju rēķinu kārtīšanai, tajā skaitā tas tika izmantots arī politiskajās cīņās. Kriminālprocesa likuma autori iepriekš plašāk nebija izskaidrojuši, kāpēc bija nepieciešams izdarīt šādas izmaiņas, un, pēc raksta autora viedokļa, pieļāva divas neprecizitātes. Pirmkārt, tika izraudzīts ne visai veiksmīgs Kriminālprocesa 30. nodaļas nosaukums un ne visai veiksmīga terminoloģija. Pareizāk bija noteikt, ka tiek uzsākts nevis kriminālprocess, bet kriminālprocesa lietvedība un vienā lietvedībā tiek apvienoti

---

⁴⁸ Pundurs A. Kriminālprocesa uzsākšana un resoriskā pārbaude. Jurista vārds, 2011. gada 12. jūlijs, Nr.28 (675)

⁴⁹ Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti, 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 46-47. lpp.

dokumenti par iespējamo noziedzīgo nodarījumu. Otrkārt, kriminālprocesā tika ieviesta vienlaicīga iespēja gan procesu uzsākt uzreiz pret konkrētu personu, gan procesu uzsākt arī tad, ja nav pietiekamas informācijas nodarījuma sākotnējai kvalifikācijai (Kriminālprocesa likuma 373. panta otrā daļa). Noziedzīgs nodarījums, protams, nevar pastāvēt bez tā izdarītāja, taču pareizi vispirms secināt, ka ir izdarīts zināms noziedzīgs nodarījums, un tikai pēc tam uzsākt izmeklēšanu pret konkrētu personu. Pretēja situācija var kalpot kā apstiprinājums teicienam: būtu tikai cilvēks, pants atradīsies.⁵⁰

Par būtisku kriminālprocesa uzsākšanas problēmu ir jaunajā likumā izņemtā sadala vai pants par ekspertīzes pārbaudes veikšanu pirms kriminālprocesa uzsākšanas. Autoraprāt, šī arī ir viena no būtiskākajām problēmām uzsākot kriminālprocesu, jo šobrīd Kriminālprocesa likums nosaka konkrētu ekspertīzes veikšanu tikai pēc kriminālprocesa uzsākšanas. Tādējādi, lai varētu nozīmēt ekspertīzi, kādā lietā, ir nepieciešams uzsākt kriminālprocesu un šādi tiek izslēgta iespēja veikt pārbaudi pirms kriminālprocesa uzsākšanas. Tiek uzsākti daudz lieki kriminālprocesi, jo ir nepieciešams konstatēt konkrētus faktus un pēc tam izrādās, ka lietā tomēr nav noziedzīga nodarījuma sastāva, līdz ar ko ir jāizbeidz šī lieta. Piemēram, lai nozīmētu ekspertīzi kāda vietā, kur persona ir pakārusies, tad atbildīgajām iestādēm ir obligāti jāuzsāk kriminālprocess, jānozīmē ekspertīze un tad jāizdara attiecīgie secinājumi. Taču, ja ekspertīzes rezultātā konstatē personas mehānisko asfiksiju un noziedzīga nodarījuma sastāva neesamību, tad šis kriminālprocess ir lieki uzsākts. Bet, ja būtu likumā ietverta ekspertīze pirms kriminālprocesa uzsākšanas, tad pēc ekspertīzes slēdziena varētu atteikt uzsākt kriminālprocesu, pamatojoties uz šo slēdzienu, kā rezultātā tiktu ietaupītas izmeklēšanas darbības un pašu izmeklētāju laiks. Autors uzskata, ka būtu nepieciešams ieviest divu veidu ekspertīzes, tādējādi būtu efektīvāka šī uzsākšanas funkcionalitāte, ietaupot gan laiku, gan enerģiju, lai varētu novērst nozīmīgākus noziedzīgus nodarījumus. Proti, Kriminālprocesa likumā būtu nepieciešams ieviest vienu ekspertīzi pirms kriminālprocesa uzsākšanas, lai konstatētu lietas būtību, piemēram, ir mehāniskā asfiksija vai nav, kā arī vai šajā gadījumā ir konstatēts noziedzīga nodarījuma sastāvs un tad pēc šī slēdziena saņemšanas, uzsākt kriminālprocesu. Savukārt pēc kriminālprocesa uzsākšanas būtu otra ekspertīze, kas veiktu skrupulozu izpēti un sniegtu slēdzienu par lietas apstākļiem. Tādējādi kriminālprocesi, kas bez pamata ir uzsākti vairs nebūtu, jo tos atteiktos uzsākt, pamatojoties uz saņemto slēdzienu. Attiecīgi, par reāliem noziedzīgiem nodarījumiem tiktu uzsākti kriminālprocesi. Tā būtu iespēja izkristalizēt reālos kriminālprocesus, kā arī ietaupīt izmeklēšanas

---

⁵⁰ Pundurs A. Kriminālprocesa uzsākšana un resoriskā pārbaude. Jurista vārds, 2011. gada 12. jūlijs, Nr.28 (675)

darbības un laiku, paaugstinot savu darba izpildes efektivitāti. Līdz ar to šī ekspertīzes metode būtu līdzīgi, kā tas bija iepriekšējā likumā, proti, Kriminālprocesa kodeksā.

No vienas puses, protams, pozitīvi vērtējams tas, ka beidzot ir realizēta Kriminālprocesa likuma ieviešana, ar kuras palīdzību šis normatīvais akts ir gana modernizēts, tāpat veiktas ievērojamas izmaiņas un ieviesti jauninājumi. Taču no otras puses Kriminālprocesa likumā ir daži kritiski momenti, kurus būtu nepieciešams novērst, lai veicinātu normatīvā akta efektivitāti un mērķa sasniegšanu. Kā viens no šiem problēmjasautājumiem tika iepriekš aprakstīts, kas rada komplikācijas praksē un tādējādi tiek nelietderīgi izmantoti mūsu kompetento iestāžu darbinieku laiks. Tomēr kopumā nenoliedzami šī kriminālprocesa likuma reforma ir pozitīvi vērtējamas pārmaiņas kriminālprocesuālajā tiesību attīstībā, lai gan kā autors uzskata, ir nianse, kuras būtu vēlreiz jāpārskata ar iespējamu grozījuma veikšanu.

3.1. Kriminālprocesa uzsākšanas iemesli

Viens no kriminālprocesa uzsākšanas priekšnosacījumiem ir tā iemesli. Kriminālprocesa uzsākšanas iemesli ir uzskaitīti KPL 369. pantā. Attiecīgi pirmajā daļā ir definēts, kas, vispār, ir uzsākšanas iemesls, otrajā – ir uzskaitīti, kas var iesniegt šāda satura ziņas un tālāk seko nosacījumi, kuriem ir jāizpildās, lai varētu uzskatīt ziņas par kriminālprocesa uzsākšanas iemeslu.

No šīs tiesību normas pirmās daļas, kurā ir definēts kriminālprocesa uzsākšanas iemesls, izriet, ka par iemeslu var būt tādas ziņas iesniegšanas atbildīgajām iestādēm, kuras norāda uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, vai šādu ziņu iegūšana. Tādējādi par pamatu var uzskatīt ziņas, kuras satur norādes uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Vārds „iespējams” liecina, ka visas ziņas nevar saturēt simts procentīgu norādi uz noziedzīgu nodarījumu, tamdēļ ir šādas kompetentās iestādes, kuras veic attiecīgās darbības, šādu ziņu pārbaudei. Šī pamata būtība ir veikt efektīvu pārbaudi, lai pārliecinātos par ziņas satura patiesību un būtisko apdraudējumu personai vai sabiedrībai.

Tāpat arī šīs tiesību normas otrajā daļā ir uzskaitījums, kuri var iesniegt šādas satura ziņas, proti, noziedzīgā nodarījuma cietusī persona, kāda no kontrolējošās vai uzraugošās iestādes, ārstniecības persona vai iestāde, bērnu tiesības aizsardzības institūcijas vai nevalstiskās organizācijas, jebkura fiziskā vai juridiskā persona, kā arī jebkura persona, par pašas izdarītu noziedzīgu nodarījumu. No tā ir secināms, ka likumdevējs ir ieviesis šo uzskaitījumu, lai būtu skaidrs par ziņu iesniegšanu. Protams, ka pašsaprotami šīs ziņas var iesniegt noziedzīga nodarījuma iesaistītie subjekti, t.i, cietusī persona, kā arī tā persona, kas to izdarījusi, tā teikt –

atzties par paveikto un cerēt uz tālāko izmeklēšanas gaitu labvēlīgākām sekām. Tālāk minētās personas un iestādes ir uzskatāmi subjekti, kas var ar šāda rakstura noziedzīgiem nodarījumiem saskarties vai ievērot iespējamu noziedzīgu nodarījuma izdarīšanu.

Savukārt KPL 369. panta pēdējās divas daļas (trešā un ceturtā) nosaka, ka ziņas nedrīkst iesniegt anonīmi vai informācijas iesniedzējs nevēlas atklāt informācijas avotu, kā arī pēdējā daļā tiek reglamentēts, kuros gadījumos atbildīgās iestādes pirmajā daļā minētās ziņas var iegūt savas resoriskās pārbaudes rezultātā.

Latvijas Kriminālprocesa kodeksa darbības laikā kriminālprocess sākās ar krimināllietas (kriminālprocesa) ierosināšanas stadiju. Šīs stadijas laikā tika izlemts jautājums, vai ir pietiekams pamats, kas norāda uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 107. panta otrā daļa), un bija jāpieņem viens no trijiem iespējamajiem lēmumiem: 1) par krimināllietas ierosināšanu, 2) par atteikšanos ierosināt krimināllietu, 3) par pieteikuma vai paziņojuma nodošanu pēc piekritības (Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 109. panta otrā daļa). Bija noteikts: lai izšķirtu jautājumu par krimināllietas ierosināšanu, izziņas iestādei, prokuroram, tiesnesim (tiesai) ir tiesības pieprasīt nepieciešamos materiālus un paskaidrojumus, noteikt revīziju un saņemt revīzijas atzinumu, kā arī pieprasīt un saņemt speciālista konsultāciju, neizdarot Latvijas Kriminālprocesa kodeksā paredzētās izmeklēšanas darbības. Ja nepieciešams, līdz lēmuma pieņemšanai par krimināllietas ierosināšanu izziņas iestāde, prokurors, tiesnesis (tiesa) varēja noteikt ekspertīzi un saņemt eksperta atzinumu (Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 109. panta ceturtā daļa). Bija noteikts krimināllietas ierosināšanas stadijas maksimālais ilgums – trīsdesmit dienas (Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 109. panta piektā daļa).⁵¹ Līdz ar to, saskaņā ar Latvijas KPK 109. panta otro daļu, no kuras izriet: *“Sakarā ar saņemtajiem materiāliem, pieteikumu vai paziņojumu jāpieņem viens no šādiem lēmumiem: 1) par krimināllietas ierosināšanu; 2) par atteikšanos ierosināt krimināllietu; 3) par pieteikuma vai paziņojuma nodošanu pēc piekritības.”*⁵² Kā arī saskaņā ar iepriekš minētā normatīvā akta 109. panta ceturtā daļu, kurā noteikts: *“Lai izšķirtu jautājumu par krimināllietas ierosināšanu sakarā ar saņemtajiem pieteikumiem un paziņojumiem, izziņas iestādei, prokuroram, tiesnesim (tiesai) ir tiesības pieprasīt nepieciešamos materiālus un paskaidrojumus, noteikt revīziju un saņemt revīzijas atzinumu, kā arī pieprasīt un saņemt speciālista konsultāciju, tomēr neizdarot šajā kodeksā paredzētās izmeklēšanas darbības. Ja nepieciešams, līdz lēmuma pieņemšanai par*

⁵¹ Pundurs A. Kriminālprocesa uzsākšana un resoriskā pārbaude. Jurista vārds, 2011. gada 12. jūlijs, Nr.28 (675)

⁵² Latvijas Kriminālprocesa kodekss: spēku zaudējis LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=90971> [aplūkots 2014.gada 12.aprīlī]

krimināllietas ierosināšanu izziņas iestāde, prokurors, tiesnesis (tiesa), ievērojot šā kodeksa prasības, ar savu lēmumu var noteikt ekspertīzi un saņemt eksperta atzinumu, ja šis atzinums ir būtisks, izšķirot jautājumu par krimināllietas ierosināšanu, un ja ekspertīzes veikšanai nav nepieciešams izdarīt citas procesuālas darbības.” Secināms, ka izziņas iestādei, prokuroram vai tiesnesim (tiesai) bija tiesības noteikt revīziju, ekspertīzi, kā arī pieprasīt un saņemt nepieciešamos materiālus. Tādējādi bija iespējams veikt revīziju un ekspertīzi pirms lēmuma pieņemšanas par krimināllietas ierosināšanu. Vēlāk saņemot revīzijas vai ekspertīzes atzinumu, attiecīgā iestāde varēja izvērtēt un pieņemt pamatotu, pietiekami nekļūdīgu lēmumu par krimināllietas procesa virzību, t. i., tiks ierosināta krimināllietā vai nē. Autors uzskata, ka šāda tiesību normas koncepcija ir gana svarīga kriminālprocesa uzsākšanas stadijai un skrupulozākai izpētei.

Pēdējos Latvijas Kriminālprocesa kodeksa darbības gados 109. panta piektās daļas norma, ka pieteikumi un paziņojumi par noziedzīgiem nodarījumiem jāizskata ne ilgāk kā trīsdesmit dienu laikā, bija kļuvusi par mirušu. Trīsdesmit dienu termiņš bieži vai nu vispār netika ņemts vērā, vai amatpersona, kurai bija uzdots izskatīt pieteikumu (iesniegumu), ik pēc trīsdesmit dienām griezās ar ziņojumu pie amatā augstākas amatpersonas, un tā pieteikuma izskatīšanas termiņu pagarināja uz nākamo termiņu, amatā augstākas amatpersonas visai bieži pieņēma lēmumus par papildu pārbaužu veikšanu un tā rezultātā atsevišķu pieteikumu izskatīšana ilga gadu, divus un trīs.⁵³

Pēc raksta autora viedokļa, krimināllietas (kriminālprocesa) ierosināšanas stadija no kriminālprocesa tika izslēgta pamatoti, taču situācija, kad procesā vairs nebija krimināllietas (kriminālprocesa) ierosināšanas stadijas, radīja grūtības jaunā likuma piemērošanā, tāpēc tika meklēti risinājumi. Latvijas Kriminālprocesa kodeksā kā krimināllietas ierosināšanas iemesli bija paredzēti: 1) personu pieteikumi, 2) uzņēmumu, iestāžu, organizāciju un amatpersonu ziņojumi vai attiecīgu materiālu iesniegšana, 3) pieteikšanās par vainīgu, 4) presē publicētās ziņas, 5) izziņas iestādes, prokurora, tiesas vai tiesneša tieši atklātas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, 6) psihologa vai ārsta atzinums par seksuālo vardarbību pret bērnu (Latvijas Kriminālprocesa likuma 107. panta pirmā daļa). Kriminālprocesa likumā jau sākotnēji bija iestrādāta norma, ka par kriminālprocesa norisi atbildīgās iestādes ziņas, kuras norāda uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, var iegūt ne tikai, kad tās iestādei iesniedz, bet iestādes šādas ziņas var iegūt arī savas resoriskās vai kriminālprocesuālās darbības rezultātā

---

⁵³ Pundurs A. Kriminālprocesa uzsākšana un resoriskā pārbaude. Jurista vārds, 2011. gada 12. jūlijs, Nr.28 (675)

(Kriminālprocesa likuma 369. panta ceturtā daļa). Šajā pašā Kriminālprocesa likuma normā tika noteikti gadījumi, kad savas resoriskās vai kriminālprocesuālās darbības rezultātā par kriminālprocesa norisi atbildīgās iestādes šādas ziņas iegūst: 1) tieši konstatējot noziedzīgu nodarījumu tā izdarīšanas laikā un to pārtraucot, 2) tieši konstatējot acīm redzamas noziedzīga nodarījuma sekas, 3) veicot kriminālprocesi par citu noziedzīgu nodarījumu, 4) veicot citas likumos noteiktās funkcijas – pārbaudes, operatīvo darbību utt.⁵⁴

Saistībā ar resorisko pārbaudi viedokļi dalās un līdz galam skaidrība nav radusies. Piemēram, A. Punduris par resorisko pārbaudi norāda, ka „resoriskā pārbaude pēc būtības nav kriminālprocesa, bet administratīvā procesa institūts. Krievu valodā ir sastopams termins *ведомственная проверка*. Šādas pārbaudes būtība ir tāda, ka augstāka pārvaldes iestāde (resors vai *ведомство*) pārbauda pakļautības un padotības iestāžu un amatpersonu darbu. Latvijā mūsdienās līdzīgu pārbaudu veicējas iestādes ir, piemēram, Veselības inspekcija, Valsts darba inspekcija, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija un citas līdzīgas iestādes. Pēc raksta autora domām, Kriminālprocesa likuma 369. panta otrās daļas otrais punkts paredz gadījumus, kad pārvaldes institūcijas to darbību regulējošajos normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā iegūst ziņas, kuras norāda uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Šīs ziņas tālāk tiek sniegtas par kriminālprocesa norisi atbildīgajai izmeklēšanas iestādei. Bet Krimināllikuma 373. panta trešās daļas pirmā redakcija paredzēja gadījumus, kad par kriminālprocesa norisi atbildīgajai iestādei ir sniegta informācija par kādu likuma pārkāpumu, kas nav šīs iestādes kompetencē, un par kriminālprocesa norisi atbildīgā iestāde saņemtās ziņas nosūta kompetentai iestādei.”⁵⁵ Tādējādi izkristalizē nepieciešamo sapratni par resoriskās pārbaudes būtību. Kādas saiknes jeb attiecības ir konkrētajai pārbaudei ar pašu kriminālprocesu, kā tas attiecās un veido pašu procesu. Tas tikai liecina, ka vienots uzskats nav izveidojies un resoriskās pārbaudes interpretācija ir atšķirīga. Autors nepiekrīt iepriekš minētajam un uzskata, ka kriminālprocesa likuma ietvaros, resoriskā pārbaude ir kriminālprocesa institūts. Šī pārbaude ir vērsta uz kādu faktu konstatāciju vai konkrētu apstākļu pārbaudes veikšanu, tādējādi, tas nebūt nenozīmē, ka augstākā iestāde pārbaudīs pakļautībā esošās iestādes darbību vai darbiniekus, ja vien, kāda no šīm personām ir paveikusi iespējamu noziedzīgu nodarījumu. Resoriskā pārbaude ir izveidota un pievienota kriminālprocesa institūtam, lai veiktu efektīvāku izmeklēšanas procesu, ar kura palīdzību ir iespējams to realizēt. Pārbaudes saikne ar kriminālprocesa ir vistiešākā, jo darbības un pārbaudu

⁵⁴ Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša ziņojums par prokuratūras darba rezultātiem 2006. gadā.

Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2006.pdf [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]

⁵⁵ Pundurs A. Kriminālprocesa uzsākšana un resoriskā pārbaude. Jurista vārds, 2011. gada 12. jūlijs, Nr.28 (675)

rezultāti var noderēt kriminālprocesa izmeklēšanas sekmēšanai.

Savukārt J. Maizītis ir uzsvēris resoriskās pārbaudes problēmas norādot, ka „kriminālprocesa 369.panta “Kriminālprocesa uzsākšanas iemesli”. 4.daļā noteikts, ka par kriminālprocesa norisi atbildīgās iestādes panta pirmajā daļā minētās ziņas var iegūt savas resoriskās vai kriminālprocesuālās darbības rezultātā šādos gadījumos, kur kā viena no iespējām 4. punktā norādīts ”veicot citas likumos noteiktās funkcijas - pārbaudes, operatīvo darbību utt.” Kriminālprocesa likums nav devis papildus resorisko pārbaudžu jēdzienu, iespējamo darbību, termiņu, rezultātu skaidrojumu. Pēc jēgas ir jāsaprot, ka tas ir tādu likumu kā “Prokuratūras likums”, likuma “Par policiju”, “Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumu” un citos speciālajos likumos noteiktās pārbaudžu iespējas, neveicot tās Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā.”⁵⁶ Līdz ar to secināms, ka līdz pat šim brīdim nav konkrēti sniegts skaidrojums par resoriskajām pārbaudēm, kā arī tā iespējamo darbību, termiņu un kārtību paskaidrojumi. Šī ir gana aktuāla problēma, jo dēļ šāda normatīva akta regulējuma trūkuma ir, iespējams, izveidojusies slikta prakse. Tas nozīmē, ka nav vienota risinājuma un ieteikuma veikt šāda tipa pārbaudes. To regulē attiecīgi speciālie likumi un KPL iekļautais termins „resoriskā pārbaude” ir norāde uz iespējamo darbību veikšanu, ja tas nepieciešams. Taču konkrēts regulējums nav iekļauts, kas sarežģī šo situāciju un rada neskaidru kriminālprocesa uzsākšanas stadijas posmu. Šeit būtu nepieciešams iekļaut regulētu darbību kārtību un termiņu, cik ilgā laikā jāveic šī pārbaude, kā arī personas tiesības, pret kuru tiek veikta resoriskā pārbaude.

Par resorisko pārbaudi ļoti precīzi paskaidro Ā. Meikališa un K. Strada-Rozenberga norādot, ka „izmaiņas KPL 373. panta trešajā daļā paredz vārda "pārbaudes" aizstāšanu ar vārdiem "resoriskās pārbaudes", kā arī skaidro resorisko pārbaudi: "ar resorisko pārbaudi šā likuma izpratnē saprot valsts iestādes un tās amatpersonu veiktu pārbaudi attiecībā uz iespējamu likuma pārkāpumu, izmantojot šīs iestādes darbību regulējošajā likumā noteiktās pilnvaras, kas nav kriminālprocesuālās pilnvaras". Jāatzīmē, ka ikviens centiens kaut nedaudz sakārtot jautājumu par resorisko pārbaudžu veikšanu ir vērtējams atzinīgi. Pašreiz izveidojusies situācija, kad "resoriskās" pārbaudes praksē pastāv un daudzās iestādēs, kas vienlaikus ir arī izmeklēšanas iestādes, tiek plaši praktizētas, bet resorisko pārbaudžu tiesiskā daba tiesiski reglamentēta un praksē izprasta nepilnīgi. Mūsuprāt, nepietiekami skaidri neregulēts jautājums par administratīvā procesa prasību attiecināšanu uz šīm pārbaudēm, iesaistīto vai aizskarto personu procesuālo

---

⁵⁶ Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša ziņojums par prokuratūras darba rezultātiem 2007. gadā.

Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload/file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2007.pdf [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]

statusu, garantijām – nav skaidras ne iesaistīto personu tiesības un pienākumi, ne šo "resorisko" pārbaūžu termiņi, noslēguma dokumenti, nolēmumu pārsūdzības iespējas u. c. ļoti nozīmīgi jautājumi. Turklāt, mūsaprāt, ja persona griezusies kompetentā valsts iestādē ar lūgumu izvērtēt, vai nav noticis noziedzīgs nodarījums, viņai ir tiesības saņemt atbildi uz savu jautājumu un to nevar aizstāt ar mistisku "resorisku" pārbaudi veikšanu, par kuras rezultātiem iesniedzējs bieži pat netiek informēts. Līdz ar to nevar uzskatīt, ka valsts ir radījusi likumpārkāpumu sākotnējās izvērtēšanas tiesiski procesuālo sistēmu, kas ir saprotama, paredzama un atbilst kaut minimāliem aizskarto personu (gan cietušo, gan potenciāli likumpārkāpumā vainīgo) cilvēktiesību standartiem. Diemžēl grozījums KPL 373. pantā šo situāciju neuzlabo. Tas tikai kārtējo reizi ļauj īpaši uzsvērt, ka resoriskā pārbaude nav kriminālprocesuālā pārbaude. Līdz ar to, mūsaprāt, tā noteikti nebūtu veicama, ja sākotnēji saņemtajās ziņās ir redzams pietiekams pamats kriminālprocesa uzsākšanai (t. i., pietiekamas norādes uz iespējamu noziedzīgu nodarījumu).⁵⁷

Līdz ar to ir izveidojušās vairākas nianse Kriminālprocesa likuma sadaļā par kriminālprocesa uzsākšanas iemesliem. Pirmkārt, iepriekš minētais par ekspertīzes iespējas trūkumu pirms kriminālprocesa uzsākšanas. Otrkārt, resoriskās pārbaudes risinājums. Skaidrs, ka resorisko pārbaudi regulē speciālie likumi kompetentajām iestādēm, taču ir resorisko pārbaūžu rezultāti, par kuriem nav regulēts, piemēram, valsts kontroles atzinums. Tādējādi līdz galam nav regulēta šīs pārbaudes iekš speciāliem likumiem. Tāpat arī ir atšķirīgi viedokļi par resoriskās pārbaudes jēdzienu un izpratni, taču autors piekrīt tiem, kuri uzskata resorisko pārbaudi pie kriminālprocesuālā institūta, ja skata kriminālprocesa likuma izpratnē. Līdz ar to izriet divu veidu risinājumi: 1) izveidot vienu kopēju resorisko pārbaūžu likumu, kas regulē attiecīgo sistēmu, gaitu, termiņu un citas nianse vai 2) sakārtot speciālos likumus, kas padarītu eksistējošo sistēmu lietderīgāku un efektīvāku. Autors uzskata, ka no iepriekš minētajiem variantiem, tomēr visatbilstošākais būtu – otrs. Piemēram, Valsts kontroles likumā ieviest nodaļu par resoriskajām pārbaudēm kā tas ir likumā „Par policiju” 3¹ nodaļā⁵⁸. Ieviest nodaļu ar nosaukumu „Valsts kontroles resoriskā pārbaude” un tad attiecīgās tiesību normas, kuras pielāgojot šīs iestādes funkcionalitātei un mērķu sekmēšanai, izveidot, lai kontrolētu resorisko pārbaūžu gaitu. Proti, tiesību normās paskaidrotu gadījumus, kad var uzsākt resorisko pārbaudi, kas to veic (amatpersonas vai pilnvarotās personas), cik ilgā laika posmā ir nepieciešams pabeigt konkrēto pārbaudi, no tās uzsākšanas brīža (termiņš), kā arī, kādas ir pārbaūžu sekas (iegūtais rezultāts tiek

---

⁵⁷ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa uzsākšana un atsevišķi vispārīgi jautājumi. Jurista vārds, 2009. gada 15. septembris, Nr.37 (580)

⁵⁸ Par policiju likums: LR likums. Ziņotājs, 1992. 24. septembris, Nr. 37

pievienots kādai no lietām vai nosūtīts uz kādu iestādi, vai arī, kāda cita preventīva darbība, lai sasniegtu efektīvāku rezultātu pēc veiktajām pārbaudēm). Līdzīgi ir arī Operatīvās darbības likumā, kur šī likuma 21. pantā⁵⁹ ir regulēta operatīvā pārbaude. Taču, rodas jautājums par operatīvās pārbaudes pabeigšanas stadiju. Iztrūkst tiesību norma, kas regulē šīs pārbaudes pabeigšanas stadiju un rezultātu, tādējādi tiktu pilnveidots arī šis speciālais likums. Nepieciešams iekļaut tiesību normu, kura noteiktu, ka sasniegto mērķu vai pamata neesamības dēļ var pabeigt šo pārbaudi, kā arī noregulēt precīzāk par pārbaudes laikā iegūtajiem rezultātiem. Iespējams, likumdevējs ir nedaudz tālāk iekļāvis šīs operatīvās darbības uzskaites, kas netieši secināms, ka iegūtu pārbaudu rezultāti tiek sistematizēti un izveidoti atsevišķi lietu materiāli, taču, autors uzskata, ka tas būtu iekļaujams tieši operatīvās pārbaudes panta daļā. Tādējādi var konstatēt, ka ir vairākas nepilnības speciālajos likumos, ko būtu nepieciešams pilnveidot, lai padarītu konkrēto tiesību sistēmu efektīvāku.

3.2. Kriminālprocesa uzsākšanas pamats

Kriminālprocesa uzsākšanas pamats ir noteikts KPL 370. pantā. Šīs normas pirmā daļa nosaka: „(1) *Kriminālprocesu var uzsākt, ja pastāv reāla iespēja, ka noticis noziedzīgs nodarījums.*”⁶⁰ savukārt otrajā daļā ir norādīts šādi: „(2) *Kriminālprocesu var uzsākt arī tad, ja ziņas satur informāciju par iespējamu notikušu noziedzīgu nodarījumu un tās ir iespējams pārbaudīt tikai ar kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm.*”

Kriminālprocesa likuma autori nolēma Kriminālprocesa likumā no šādas krimināllietas (kriminālprocesa) ierosināšanas (uzsākšanas) stadijas atteikties. Kriminālprocesa likums nosaka, ka kriminālprocess jāuzsāk, ja pastāv reāla iespēja, ka noticis noziedzīgs nodarījums (Kriminālprocesa likuma 370. panta pirmā daļa), vai ja ziņas satur informāciju par iespējamu notikušu noziedzīgu nodarījumu un tās ir iespējams pārbaudīt tikai ar kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm (Kriminālprocesa likuma 370. panta otrā daļa). Tā kā termiņš, kādā jāpieņem lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu, Kriminālprocesa likumā nav noteikts, kriminālprocess ir jāuzsāk uzreiz pēc tam, kad saņemtas ziņas, kas norāda uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, un kad pastāv reāla iespēja, ka noziedzīgs nodarījums noticis.⁶¹ Tādējādi, kriminālprocesa uzsākšanai nav noteikts termiņš, ja pastāv reālas aizdomas un ir nepieciešamie

⁵⁹ Operatīvās darbības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 30. decembris, Nr. 131

⁶⁰ Latvijas Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11. maijs, Nr. 74

⁶¹ Pundurs A. Kriminālprocesa uzsākšana un resoriskā pārbaude. Jurista vārds, 2011. gada 12. jūlijs, Nr.28 (675)

iemesli, tad tas ir jāuzsāk uzreiz.

Šo situāciju par kriminālprocesa uzsākšanas pamatiem apraksta tā laika ģenerālprokurors J. Maizītis norādot, ka „kas ir svarīgākais, runājot par uzsākto kriminālprocesu skaitu un ierosināto krimināllietu skaitu līdz 2005.gada 1.oktobrim? KPL 370.p.2.d. nosaka, ka “kriminālprocesu var uzsākt arī tad, ja ziņas satur informāciju par iespējamu notikušu noziedzīgu nodarījumu un tās ir iespējams pārbaudīt tikai ar kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm”. Tātad kriminālprocesa uzsākšanas fakts ar šādu pamatojumu nenozīmē, ka ir noticis noziedzīgs nodarījums un publiskajos viedokļos neviens nav tiesīgs šādā procesa stadijā jebkuru personu saistīt ar aizdomām, ar apsūdzībām. Diemžēl kriminālprocesa likuma piemērošanas prakses pirmais gads liecina, ka šādi viedokļi tiek izteikti un tas no personas nevainīguma prezumpcijas viedokļa ir kategoriski nepieļaujami. Prokurori atkārtoti skaidrojuši likumu, taču publiskajās diskusijās nereti vērojama neizpratne vai nevēlēšanās izprast likuma normas.”⁶²

Lielāku uzmanību atkārtoti gribu veltīt kriminālprocesa uzsākšanai un atteikšanai uzsākt kriminālprocesu. Pēc Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās jau 2005. gada 1. oktobrī novērojām strauju negatīvu tendenci pieaugt uzsākto kriminālprocesu skaitam. Tādēļ vēlreiz atgādinu, kāpēc atbilstoši ir formulēts KPL 370. pants. Mēs ļoti labi atceramies, kādu dubultu izmeklētāju darbu paredzēja Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 109. pants - no iespējamām cietušām personām, lieciniekiem, personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, tika pieprasīti paskaidrojumi, bet nebija iespējams brīdināt par apzināti nepatiesu liecību sniegšanu, kā arī paskaidrojumus nevarēja izmantot kā pierādījumus. Nereti kriminālprocesuālās pārbaudes KPK 109.p. kārtībā beidzās ar krimināllietas ierosināšanu, personas atkārtoti tika uzaicinātas uz izmeklēšanas iestādēm tikai tāpēc vien, ka paskaidrojumos sniegtā būtība par notikušo bija jāapstiprina jau krimināllietas izmeklēšanā. Komentāri ir lieki, cik „patīkamas” emocijas bija cietušajiem un lieciniekiem, kad atkārtoti, nejuristam neizprotami, jādodas uz izmeklēšanas iestādēm un jāatkārto vienu un to pašu liecību. Jāatgādina arī tendence, ka kriminālprocesuālās pārbaudes iespējas KPK 109.p. kārtībā bija papildinātas ar tādām izmeklēšanas darbībām, kas iepriekš bija noteiktas tikai krimināllietas izmeklēšanas stadijā, piemēram, ekspertīžu nozīmēšana. Ir loģiski, ka uzsākto kriminālprocesu skaits pēc jaunā likuma pieauga, taču jau

---

⁶² Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša ziņojums par prokuratūras darba rezultātiem 2006. gadā.
Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload/file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2006.pdf [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]

pieminēto cēloņu dēļ, to skaita pieaugums bija nesamērīgs.⁶³ No iepriekš minētā var secināt, ka atkārtoti ir pieminēts KPK problēmjaudājums par „dubulto” darbu, kad ierosinot krimināllietu bija nepieciešams uzaicināt atkārtoti personu, lai apstiprinātu savus sniegtos paskaidrojumus. Tā ir viena no pozitīvajām izmaiņām, stājoties spēkā Kriminālprocesa likumam, taču šī ziņojuma beigās arī ir norādīts, ka nesamērīgi pieaudzis uzsākto kriminālprocesa skaits, kas norāda uz jaunā likuma izmaiņām.

Tāpat var secināt, ka par KPL 370. panta 2. daļu ir zināmas neskaidrības vai pareizāk būtu norādīt – kopēja nezināšana, jo vēl 2008. gada ziņojumā par prokuratūras darbību tā laika ģenerālprokurors J. Maizītis raksta šādi: „Joprojām vērtējot noziedzīgu nodarījumu statistiku jāatgādina, ka Kriminālprocesa likuma 370.p.2. nosaka iespēju uzsākt kriminālprocesu, ja ziņas satur informāciju par iespējamu noziedzīgu nodarījumu un to ir iespējams pārbaudīt tikai ar kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm. Vēlreiz gribu atgādināt, ka, vērtējot noziedzības stāvokli valstī, jāņem vērā arī tas, ka kriminālprocesa uzsākšana nebūt nenozīmē, ka noticis ir noziedzīgs nodarījums. Uzsākto un atteikto kriminālprocesa skaita attiecība to arī apliecina pēc Kriminālprocesa likuma normu piemērošanas uzsākšanas.”⁶⁴ Faktiski var secināt, ka pēc 2 gadu perioda kopš jaunā likuma stāšanās spēkā, gada pārskatā ir iekļauti apsvērumi, ar kuriem tiek skaidrota attiecīgā tiesību normas daļa. Tas, ka ir uzsākts kriminālprocess nenozīmē, ka ir izdarīts noziedzīgs nodarījums. Tādējādi, uzsākot kriminālprocesu pret kādu personu par iespējamu noziedzīgu nodarījumu ir tikai iespējami apsvērumi, kas rada šo situāciju, tikai „iespējams”, līdz ar to tas nenozīmē, ka ir paveikts šis noziedzīgais nodarījums.

Ņemot vērā 2010. gada 8. jūnija Augstākās tiesas lēmuma lietā Nr. SKK – 20/2010 minēto, kurā Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments⁶⁵ norāda, ka „Kriminālprocesa likums nenosaka, ka par katru notikumu ir jāizlemj jautājums par kriminālprocesa uzsākšanu vai atteikšanos uzsākt kriminālprocesu. Privāti publiskās apsūdzības lietās iniciatīvu jautājuma izlemšanai par kriminālprocesa uzsākšanu jārada cietušajai personai pieteikuma vai iesnieguma formā. Tas atkarīgs no cietušās personas gribas un šī griba saistīta ar to, vai ārpus kriminālprocesa ir panākts radušos tiesisko attiecību taisnīgs noregulējums.”. Tāpat šajā

---

⁶³ Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša ziņojums par prokuratūras darba rezultātiem 2007. gadā. Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2007.pdf [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]

⁶⁴ Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša ziņojums par prokuratūras darba rezultātiem 2008. gadā. Pieejams: http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2008.pdf [aplūkots 2014.gada 16.aprīlī]

⁶⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010. gada 8. jūnija lēmums lietā nr. SKK-20/2010, 8.lpp. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department2/2010/skk%2020.doc> [aplūkots 2014.gada 29.aprīlī]

spriedumā minēts, ka „Lai lemtu jautājumu par kriminālprocesa uzsākšanu, t.i., vai ir Kriminālprocesa likuma 370.pantā norādītais pamats kriminālprocesa uzsākšanai, ir nepieciešams Kriminālprocesa likuma 369.pantā norādītais iemesls.” Līdz ar to secināms, ka kriminālprocesa uzsākšanas iemesli un pamati ir cieši saistīti viens ar otru, tādējādi posms par kriminālprocesa uzsākšanu ir skrupulozi jāizpēta. Proti, kriminālprocesa uzsākšanas pamatam ir nepieciešams tā iemesls, kas iezīmē pašu uzsākšanas pamatu.

Saskaņā ar KPL 370. pantu nav noregulēta kriminālprocesa uzsākšanas pamata definīcija, ja, piemēram, apskata tā paša normatīvā akta 369. pantu, tad kriminālprocesa uzsākšanas iemesls ir definēts. Tādējādi, autoraprāt, būtu nepieciešams veikt izmaiņas un iekļaut kriminālprocesa uzsākšanas pamata definīciju, kā tas ir KPL 369. panta pirmajā daļā par kriminālprocesa uzsākšanas iemesliem. Definīciju jeb precīzāku termina paskaidrojumu būtu jāiekļauj kā KPL 370. panta pirmo daļu, piemēram: „*Kriminālprocesa uzsākšanas pamats ir noskaidrotu noziedzīgu elementu esamība iekš iemesliem, lai uzsāktu kriminālprocesu*”. Tādējādi nostiprinot korelāciju starp kriminālprocesa uzsākšanas iemesliem un tā pamatiem, realizējot efektīvāku tiesību normas interpretāciju.

3.3. Kriminālprocesa uzsākšanas kārtība

Uzsākot kriminālprocesu ir svarīgi sekot tā uzsākšanas kārtībai. Jebkurš process ilgst noteiktu termiņu ar tā sākumu un beigu punktu. Ja skata termiņa jēdzienu, tad šajā gadījumā tas ir uzskatāms un saprotams, kā pilnvaroto amatpersonu norišu uzsākšana un to beigu punkts procesā. Ņemot vērā iepriekš minēto, tad par sākumu var uzskatīt brīdi, kad subjekts ievērojot Kriminālprocesa likumu, veic noteiktas darbības (piemēram, ziņu iesniegšana), kuru rezultātā tiek lemts par kriminālprocesa uzsākšanu. Attiecīgi, pilnvarotā persona veic likumā paredzētās darbības, t.i., izvērtē rīcībā esošo informāciju, kas ir iesniegta, saņemta vai iegūta un konstatē vai nekonstatē pamatu par kriminālprocesa uzsākšanu. Tādējādi, pieņemot lēmumu par kriminālprocesa virzību, t.i., uzsākšanu vai atteikšanu, tiek sasniegts procesa beigu punkts. Līdz ar to secināms, ka procesa būtība sākas ar brīdi, kad pilnvarotās personas rīcībā ir nokļuvušas ziņas un beigu punkts ir konstatējams ar pieņemto lēmuma brīdi. Tādējādi šis process faktiski ir laikā, kad tiek izvērtētas ziņas un pieņemts attiecīgais lēmums.

Kriminālprocesa uzsākšanas kārtība ir neatņemama procesa sastāvdaļa, ar kuras starpniecību tiek realizēta attiecīgā darbības kārtība. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 372.

panta pirmo daļu „(1) Kriminālprocesu uzsāk procesuāli pilnvarota amatpersona, pieņemot lēmumu, kurā norāda:

- 1) tā uzsākšanas iemeslu un pamatu;
- 2) īsu nodarījuma aprakstu, ciktāl tas uzsākšanas brīdī zināms;
- 3) personu, pret kuru uzsākts process, ja tāda ir zināma;
- 4) iestādi vai konkrētu personu, kurai uzdots procesu virzīt.”

Ņemot vērā šī KPL tiesību normu un tajā iekļautos punktus, ir jāsecina, ka šeit ir norādīts gana skaidri, kādas darbības un kas ir jāiekļauj lēmumā, uzsākot kriminālprocesu. Ja šo tiesību normu apskata detalizētāki, tad zem nosaukuma "pilnvarota persona", ir domāta persona, kurai ar likumu uzlikts pienākums uzsākt kriminālprocesu. Pirmais punkts paredz iepriekš minēto uzsākšanas iemeslu un pamatu, kas saskaņā ar 369. un 370. pantu ir reglamentēts. Jānorāda, kāds ir iemesls un pamats šā procesa uzsākšanai, lai varētu paskaidrot attiecībā pret subjektu, kurš ir lēmuma adresāts. Saskaņā ar otro punktu, pilnvarotai personai ir nepieciešams norādīt īsu nodarījuma aprakstu, ciktāl tas ir zināms uzsākot kriminālprocesu. Respektīvi, jānorāda ir ziņu informācija par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarījuma sekām, kas ir zināmas. Turklāt, ja ir zināma persona, pret kuru ir uzsākts process, tad tas arī ir jānorāda. KPL 372. panta 4. p. nosaka, ka lēmumā jānorāda iestādi vai konkrētu personu, kurai uzdots procesu virzīt. Saskaņā ar šo lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu, tiek virzīts tālāk pats kriminālprocess. Ievērojot visu iepriekš minēto, pilnvarotai personai, pieņemot lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu, ir jāievēro šie tiesību normas punkti, lai lēmums būtu spēkā esošs. Attiecīgi, KPL 372. panta ceturtā daļa nosaka, ka lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu nav pārsūdzams, tādējādi neatstājot nekādu pārsūdzības iespēju.

Apskatot nedaudz detalizētāki, rodas neizpratne par stāvokli jeb situāciju, kad pilnvarotā persona saņem ziņu no subjekta. Proti, ziņu vai kādu informāciju kopums var būt neizvērstis jeb nepabeigts, kā rezultātā rodas situācija par pilnvarotās personas tālāko darbību. Tādējādi izriet jautājums par konkrētu ziņas apstrādi. Vai pilnvarotā persona var veikt papilddarbības, saņemto ziņu precīzākai apkopošanai, vai ir jāstrādā tikai ar saņemto ziņu kopumu? Likums neparedz šāda veida informāciju, jo kompetentajai personai saņemot ziņu, ir jāveic normatīvajā aktā paredzētās darbības, t.i., veikt izmeklēšanu.

Kopumā vērtējot kriminālprocesa uzsākšanu var secināt, ka likumdevējs ir spēris soli uz priekšu, lai atrisinātu vairākus problēmjautājumus un uzlabotu kriminālprocesa uzsākšanu praksē. Protams, veicot izmaiņas, vienmēr būs kāds cits problēmjautājums, bez kura arī šajā gadījumā nevar iztikt.

Tādējādi var secināt, ka:

1. Pēdējo desmit gadu laikā pēc statistikas rādītājiem ir novērojamas izmaiņas attiecībā uz kriminālprocesa uzsākšanas procesu skaitu, kas, protams, ir izskaidrojama gan ar lielajām pārmaiņām kriminālprocesa regulējumā, gan arī dažādu faktoru ietekmju rezultātā;

2. Ņemot vērā apkopotos skaitļus un datus ir secināms, ka līdz ar jaunā likuma stāšanos spēkā ir palielinājies kriminālprocesa uzsākšanas skaits nekā tas bija pirms. Tāpat arī secināms, ka ar 2006. gadu ir samazinājies atteikumu skaits par kriminālprocesa uzsākšanu;

3. Kriminālprocesa likumā ir nepieciešams iekļaut divu veidu ekspertīzes. Vienu ekspertīzi, kas veiktu pārbaudi pirms kriminālprocesa uzsākšanas, kā to paredzēja KPK. Tādējādi veiktu pārbaudi un sniegtu atzinumu, t.i., konstatētu vai ir noziedzīga nodarījuma sastāvs, vai nē. Tā arī otru ekspertīzi, kas būtu pēc kriminālprocesa uzsākšanas ar skrupulozāku izpēti un analīzi;

4. Līdzīgi attiecībā uz resorisko pārbaudi ir nepieciešams iekļaut precīzāku regulējumu. Protī, izveidot vienotu normatīvu aktu, kas regulētu resorisko pārbaudi kārtību vai arī regulētu speciālos likumus, uz kuriem tas attiecas, t.i., lai neizveidojas situācija, ka vienā speciālajā likumā ir regulēts, bet otrā nav;

5. Jebkurš process ilgst noteiktu termiņu ar tā sākumu un beigu punktu, tāpat arī ir kriminālprocesa uzsākšanas norise, kas ir regulēts iekš Kriminālprocesa likuma, taču ir nepieciešams izstrādāt pilnvaroto personu darbības robežas, t.i., vai pilnvarotai personai ir jāvadās no tā informācijas kopuma, ko ir saņēmis, vai var veikt aktīvas pašdarbības, savu pilnvaru ietvaros, lai sasniegtu efektīvāku pārbaudi.

4. TIESISKAIS REGULĒJUMS KRIMINĀLPROCESA UZSĀKŠANAI ĀRVALSTĪS

Lai precīzāk izpētītu šo darbu, svarīgi ir noskaidrot ārvalstīs esošo stāvokli par kriminālprocesa uzsākšanu un to regulējumu. Katras valsts nacionālā likumdošana ir atšķirīga, tāpat arī tiesību izpratne un to pielietojums. Kā jau iepriekš darbā tika minēts, tad kriminālprocesa reglamentu var ietekmēt dažādi faktori, sākot ar vēsturiski izveidojušām ietekmēm, morāles principiem un beidzot ar sabiedrības ekonomisko formāciju. Noteicošais šajā jomā ir fiksēt kriminālprocesa uzsākšanas jēgu, proti, vai tiek praktizēts lietderīgums vai tās obligātums. Šis apsvērumus ir nenoliedzami svarīgs, no tā var kvalificēt kriminālprocesa stadiju atskārsmi. Līdz ar to, apskatot ārvalstu likumdošanu par kriminālprocesa uzsākšanu, būs iespējams veikt konstruktīvāku salīdzināšanu.

Pirmstiesas izmeklēšana sākotnēji veidojās viduslaiku izmeklēšanas procesā. Tajā var izdalīt trīs galvenos posmus: vispārējā izmeklēšana (lat. *inquisitio generalis*), summārā tiesvedība (*inquisitio summaria*) un speciālā tiesvedība (*inquisitio specialis*). Jāsaka, ka līdzīgi pirmstiesas izmeklēšanas struktūra veidojās vairumā mūsdienu valstīs neatkarīgi no tā, kā tos apzīmē nacionālajās tiesībās. Piemēram, pēc zinātnieku A.Smironova un K.Kaļinovska viedokļa, pirmstiesas izmeklēšanas struktūra, kurā ietilpst vispārējās, summārās un speciālās tiesvedības posmi, precīzi atspoguļojas mūsdienu kriminālprocesuālajās sistēmās. Raksturojot franču procesa modeli, A.Smironovs raksta, ka “iepriekšējā izmeklēšana praktiski ir jaukta procesuālā forma. Tai ir divas daļas. Pirmā daļa – izziņa (fr. *inquête*), kuras pirmsākumi meklējami inkvizīcijas procesā un kuru var apzīmēt kā *inguisitio generalis*”.⁶⁶

Otrais pirmstiesas izmeklēšanas posms ir tā sauktais summārās tiesvedības posms. Noskaidrojot noziedznieka personību, nepieciešams noteikt un novērtēt savākto pierādījumu kopumu, it kā summēt tos, uzrādīt personai apsūdzību un noskaidrot argumentus, ko persona izmanto savai aizstāvībai. Jāpiekrīt A.Smironova un K.Kaļinovska domām, ka summārās tiesvedības posms domāts iepriekšējās apsūdzības izvirzīšanai un aizstāvības puses pozīcijas konkretizācijai. Mūsu valsts kriminālprocesā tas atbilst kriminālvajāšanai – persona tiek saukta pie atbildības, tai tiek uzrādīta apsūdzība, apsūdzētais tiek nopratināts un izlemta drošības līdzekļa piemērošana/pagarināšana. Trešais pirmstiesas izmeklēšanas posms – speciālā izmeklēšana, kas notiek pret konkrētu apsūdzēto personu. Šeit, ievērojot aizstāvības argumentus,

---

⁶⁶ Bulgakova I. Policijas izmeklēšana Latvijas un ārvalstu kriminālprocesos. Jurista vārds, 2004. gada 7. decembris, Nr.47 (352)

kas tika izteikti iepriekšējā summārās tiesvedības posmā, vēlreiz tiek pārbaudīta apsūdzošu pierādījumu pamatotība un tiek noteikta galīga apsūdzība. Tā Latvijas kriminālprocesā šis posms beidzas, prokuroram sastādot apsūdzības rakstu un nosūtot lietu tiesai.⁶⁷

Pēc Džina Predla domām, ir svarīga atšķirība starp tiesību sistēmām, kurās tiek pieļauts krimināllietas ierosināšanas lietderīgums, un tiesību sistēmām, kurās krimināllietas ierosināšana ir obligāta. Pirmajā gadījumā prokurors var brīvi pieņemt lēmumu par procesa sākšanu, otrajā gadījumā – prokuroram obligāti jāsāk tiesvedība visos gadījumos, kad viņam kļuvis zināms par izdarītiem vai gatavotiem noziegumiem. Obligātās tiesvedības koncepcija paredzēta Vācijas, Itālijas, Grieķijas, dažos Šveices kantonos, kā arī bijušajās sociālisma sistēmas valstīs. Piemēram, Baltkrievijas kriminālprocesā paredzēta norma, pēc kuras izziņas iestādei, izmeklētājam vai prokuroram, pastāvot likumā noteiktiem iemesliem un pamatiem, jāierosina krimināllieta (Baltkrievijas KPK 175.p.). Turklāt Baltkrievijas kriminālprocesuālā likumdošana satur normu, ka izziņas izdarītājam, izmeklētājam ir pienākums veikt iespējamus pasākumus, lai izskatītu pieteikumus un paziņojumus par noziegumiem un vispusīgi, pilnīgi un objektīvi noskaidrot krimināllietas apstākļus. Līdzīga norma ir iestrādāta 2003.gada Moldovas Kriminālprocesa kodeksā. Proti, Moldovā kriminālvajāšanas iestāde (mūsu izpratnē – izziņas iestāde), arī kriminālvajāšanas virsnieki (mūsu izpratnē – izziņas izdarītāji) nodrošina nozieguma reģistrāciju, kā arī veic visus nepieciešamos pasākumus nozieguma atklāšanai un pierādījumu savākšanai, kas apstiprina vai noliedz tā izdarīšanas faktu (Moldovas KPK 57.p.). Saskaņā ar Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 107.pantu izmeklētājam stingri jāvadās no likuma prasībām un jāvirza izmeklēšana patiesības noskaidrošanai. Spānijas kriminālprocesā izmeklētājam vai prokuratūras amatpersonai obligāti jāierosina kriminālvajāšana, uzsākot izmeklēšanu. Ne visās šajās valstīs iestāde, kas sāk izmeklēšanu vai pārbaudes procedūru, arī turpina kriminālvajāšanu. Dažās valstīs tādas pārbaudes procedūras (mūsu kriminālprocess pazīst šādu procedūru ar nosaukumu “krimināllietas ierosināšanas stadija”) netiek izdalītas atsevišķi (Vācija, Spānija u.c.). Igaunijas kriminālprocesā paredzēta kriminālprocesa sākšana, Krievijas, Baltkrievijas un Ukrainas kriminālprocesos – krimināllietas ierosināšana, Moldovā – kriminālvajāšanas sākšana.⁶⁸ Bulgakovas kundzes raksts ir publicēts pirms Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā, tādēļ pie norādes, ka Latvijā ir „krimināllietas ierosināšanas stadija” ir novecojusi. Pašreiz

---

⁶⁷ Bulgakova I. Policijas izmeklēšana Latvijas un ārvalstu kriminālprocesos. Jurista vārds, 2004. gada 7. decembris, Nr.47 (352)

⁶⁸ Turpat.

Latvijas likumdošanā ir iekļauts nosaukums – „kriminālprocesa uzsākšana” kā tas ir Igaunijas likumdošanā.

4.1. Igaunijā

Pirmstiesas process Igaunijā ir savdabīgs. Pirmkārt, jāmin, ka kriminālprocesā nepastāv jēdziens “izziņa”. Kriminālprocesa kodeksā tiek lietots jēdziens “iepriekšējā izmeklēšana”. Otrkārt, īpatnējs ir pirmstiesas izmeklēšanas modelis. Izmeklētājs veic iepriekšējo izmeklēšanu, noskaidro vainīgo personu, savāc, nostiprina, pārbauda un novērtē pierādījumus, sāk kriminālvajāšanu, sastāda apsūdzības aktu, kuru nodod apstiprināšanai prokuroram. Prokurors iepazīstas ar apsūdzības aktu. Gadījumā, ja viņš piekrīt izmeklētāja lēmumam, prokurors apstiprina apsūdzības aktu un nodod lietu tiesai.⁶⁹

Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā nav precīzas krimināllietas ierosināšanas stadijas reglamentācijas. Nepastāv krimināllietas ierosināšana, sastādot procesuālu aktu, process nereglamentē īpašus krimināllietas ierosināšanas termiņus, turklāt krimināllietas ierosināšana tiek nosaukta par procesa uzsākšanu. Process tiek sākts, pastāvot procesa uzsākšanas iemeslam un pamatam, kas tiek reglamentēti līdzīgi kā Latvijas Kriminālprocesa kodeksā. Process ir uzsākts, kad izmeklētājs vai prokurors izdara pirmo izmeklēšanas vai citu procesuālo darbību – notikuma vietas apskati, izņemšanu, kratīšanu, procesuālo aizturēšanu. Gadījumā, ja procesu sāk prokurors, krimināllietas materiāli tiek nodoti pēc piekritības (Igaunijas KPK 93.p. 2.d.).⁷⁰ Šis raksts vēl bija pirms jaunā likuma stāšanās spēkā, proti, Kriminālprocesa likums, tādēļ vēl ir atsauces uz Kriminālprocesa kodeksu.

Procesa sākšanas iemesli ir personu iesniegumi; pieteikšanās par vainīgu; uzņēmumu, iestāžu un amatpersonu, kā arī sabiedrisko organizāciju ziņojumi; presē publicētas ziņas; izmeklētāja, prokurora, tiesas vai tiesneša tieši atklātas nozieguma pazīmes. Procesu var sākt tikai tādos gadījumos, kad pastāv uz nozieguma pazīmēm norādošas pietiekamas ziņas (Igaunijas KPK 90.p. 2.d.).⁷¹ Līdz ar to Igaunijā pastāv sistēma, kas ir ļoti līdzīga mūsu reglamentam, jo Latvijā kriminālprocesa uzsākšanas iemesli ir teju identiski, protams, ar nelielām niansēm.

Ja veic detalizētāku Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa apskati par kriminālprocesa uzsākšanu, tad šī normatīvā akta 193. pants nosaka, ka „izmeklēšanas iestāde vai prokuratūra

⁶⁹ Bulgakova I. Policijas izmeklēšana Latvijā un ārvalstu kriminālprocesos. Jurista vārds, 2004. gada 7. decembris, Nr.47 (352)

⁷⁰ Turpat.

⁷¹ Turpat.

uzsāk kriminālprocesu ar pirmo izmeklēšanas darbību vai citu procesuālo darbību, ja ir iemesls un pamatojums, kā arī nav apstākļi, kas paredzēti 199. punkta (1). (2) Ja kriminālprocess ir uzsākts pēc izmeklēšanas iestādes, iestāde nekavējoties informē prokuratūru par tiesas procesa uzsākšanu. (3) Ja kriminālprocess tiek uzsākts, vienai prokuratūrai, prokuratūrai ir nepieciešams nosūtīt materiālus krimināllietā saskaņā ar izmeklēšanas jurisdikciju.”⁷² Savukārt 194. pants nosaka, ka „Iemesli un pamatojums kriminālprocesā: (1) iemesls uzsākšanai krimināllietā ir ziņojumu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai citu informāciju, kas norāda, ka noziedzīgs nodarījums ir noticis. (2) Pamati kriminālprocesa uzsākšanai ir noskaidrotu noziedzīgu elementu esamība iekš iemesliem, lai uzsāktu kriminālprocesu” Tādējādi šī forma ir gana līdzīga ar mūsu likumdošanu un nosacījumiem par kriminālprocesa uzsākšanu.

4.2. Anglijā

Anglijas tiesvedības sistēma attīstījās vairāku gadsimtu laikā, tajā darbojas tiesību normas un institūti, kas radās vēl 18.–19. gadsimtā. Anglijā nav kriminālprocesa kodeksa. 1985. gadā tika publicēts Kriminālprocesa likuma projekts, taču pēc 12 gadiem tā liktenis nav zināms. Kriminālās tiesvedības pamatā ir vairāk nekā 300 tiesību aktu, kas dažādos laika posmos tika pieņemti parlamentā, kā arī tiesu lēmumi, kas veido precedenta tiesību sistēmu. Pēc dažu autoru viedokļa, Anglijas pirmstiesas process var būt salīdzināms ar kontinentālo izziņu un nekādā gadījumā – ar izmeklēšanu.⁷³

Juridiski policija darbojas kā puse, kas sagatavo materiālu tiesas izskatīšanai. Policijas izmeklēšanu regulē 1984. gada likums par policiju un pierādījumiem krimināllietā, 1994. gada likums par policiju un maģistrātu tiesām, 1996. gada likums par kriminālprocesu un izmeklēšanām. 1984. gada likumā par policiju un pierādījumiem tiek precīzi reglamentēta policijas darbība noziegumu atklāšanas jomā, t.sk. kratīšanu un arestu procedūra, sūdzību izskatīšanas par policistu darbībām procedūra, kā arī pierādījumu novērtēšana, arī to, kuri iegūti ar datoru palīdzību. Likumam ir pieci pielikumi (angl. Codes of Practice), ko apstiprinājis iekšlietu ministrs. Pēc L. Golovko viedokļa, pielikumi var tikt uzskatīti par instrukcijām, policijas darbiniekiem piemērojot likumu. Kodekss nosaka pilnvaras apturēt un pārmeklēt personas vai transporta līdzekļus; telpu kratīšanu un īpašuma apķīlāšanu; aizturēšanu, apiešanos ar

⁷² Igaunijas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original/529012014005 [aplūkots 2014. gada 19. aprīlī]

⁷³ Bulgakova I. Policijas izmeklēšana Latvijas un ārvalstu kriminālprocesos. Jurista vārds, 2004. gada 7. decembris, Nr.47 (352)

aizturētajām personām un iztaujāšanu, ar ko nodarbojas policija; aizdomās turēto personu identifikāciju un aizdomās turēto personu iztaujāšanas audioierakstu. Policijas izmeklēšana tiek pabeigta, iesniedzot tiesai iesniegumu par apsūdzību (angl. – information). Pamatojoties uz šo iesniegumu, tiesa izsniedz aresta orderi (angl. – writ of capias) vai pavēsti par ierašanos tiesā, kas pēc būtības nozīmē kriminālvajāšanas sākšanu pret konkrētu personu.⁷⁴ Līdz ar to secināms, ka Anglijā kriminālprocesuālā kārtība ir strukturizēta un vērsta uz kriminālpārkāpumu konstatēšanu, veikt vainīgās personas meklēšanu, kā arī pierādījumu vākšana un nostiprināšana. Šāda veida darbības tiek deleģētas policijas uzraudzībā, jo kā no teksta ir secināms, tad policija sagatavo materiālus tiesai, līdztekus pārbaudot noziedzīga nodarījuma esamību.

Pēc zinātnieku B.Hubera un B.Klumpes viedokļa, prokuratūra radusies no agrākajām policijas iestāžu tiesību nodaļām. Prokuratūra ir apsūdzības, nevis izmeklēšanas iestāde. Tā ir atbildīga tikai par izmeklēto pierādījumu tiesisko izvērtēšanu un par lēmumu par kriminālizmeklēšanas turpināšanu. Anglijas prokuratūras funkcijas līdz ar to atbilst vācu praksei, ja prokurors pēc policijas izmeklēšanas pabeigšanas to noslēdz un izlemj par procesa turpināšanos. Šajā rakstā prokuratūras funkciju problemātika netiks sīkāk iztirzāta. Izmeklēšanas aktus nosūta piekritīgajam “Crown Prosecutor”, tas pārbauda, vai apsūdzība, pamatojoties uz pierādījumiem, bijusi pareiza, vai pietiek pierādījumu, lai lietu iesniegtu tiesā, vai pastāv sabiedrības interese kriminālvajāšanā, vai arī lieta jāizbeidz. Viņš var arī ierosināt noteiktos gadījumos, ka policija veic tālāku izmeklēšanu.⁷⁵ Faktiski no teksta izriet, ka Anglijā prokuratūras institūts ir vidutājs starp policiju un tiesu, jo veic izmeklēšanas aktu pārbaudes un pamatojoties uz pierādījumiem, veic attiecīgu lietas virzību. Tādējādi ir secināms, ka Anglijā pastāv anglosakšu tiesību sistēma, turklāt apskatot pašu kriminālprocesa uzsākšanu, ir atšķirīgs no Latvijas Kriminālprocesa likuma regulējuma. Tāpat arī prokuratūras lomai ir pavisam savādāka nozīme nekā tas ir Latvijā.

---

⁷⁴ Bulgakova I. Policijas izmeklēšana Latvijas un ārvalstu kriminālprocesos. Jurista vārds, 2004. gada 7. decembris, Nr.47 (352)

⁷⁵ Turpat.

KOPSAVILKUMS

Kopsavilkumā darba aizstāvēšanai autors izvirza sekojošas tēzes:

1. Kriminālprocesa realizācijas gaitā var un ir nepieciešams iejaukties dažādu personu dzīvē, tai skaitā ierobežojot viņu cilvēktiesības, tomēr šai rīcībai ir jābūt īpaši apsvērtai. Viens no būtiskākajiem iejaukšanās un ierobežojumu tiesiskās pamatotības izvērtēšanas kritērijiem ir tieši to attaisnojamība (vai tas ir nepieciešams vispār un vai tas ir nepieciešams noteiktā apmērā/pakāpē/intensitātē);
2. Jebkurš process ilgst noteiktu termiņu ar tā sākumu un beigu punktu, tāpat arī ir kriminālprocesa uzsākšanas norise, taču ir nepieciešams izstrādāt pilnvaroto personu darbību robežas, t.i., vai pilnvarotai personai ir jāvadās no tā informācijas kopuma, ko ir saņēmis, vai var veikt aktīvas pašdarbības, savu pilnvaru ietvaros, lai sasniegtu efektīvāku pārbaudi.
3. Pētījuma gaitā ir noskaidrots, ka KPL nav iekļauta kriminālprocesa uzsākšanas pamata definīcija, tādējādi KPL 370. pants būtu jāpapildina ar vēl vienu daļu, kurā būtu iekļauta kriminālprocesa uzsākšanas pamata definīcija. Tāpat autors sniedz šādu definējumu kriminālprocesa uzsākšanas pamatam: *„Kriminālprocesa uzsākšanas pamats ir noskaidrotu noziedzīgu elementu esamība iekš iemesliem, lai uzsāktu kriminālprocesu”*.
4. Lai gan viedokļi ir atšķirīgi, taču resoriskā pārbaude pēc būtības ir kriminālprocesa institūts. Kriminālprocesa likumā ir iekļauts šis termins un tas ir regulēts ar speciālajiem likumiem, taču ne visiem. Līdz ar to būtu nepieciešams sakārtot resorisko pārbaūžu jēdzienu speciālajos likumos, kā, piemēram, Valsts kontroles likumā. Proti, nepieciešams ieviest atsevišķu nodaļu par resorisko pārbaudi ar nosaukumu „Valsts kontroles resoriskā pārbaude”, zem tās iekļaujot tiesību normas par gadījumiem, kad var uzsākt resorisko pārbaudi, kas to var uzsākt, noteikt termiņus un pabeigšanas stadiju, kā arī noteikt resorisko pārbaūžu rezultātu izmantošanu, t. sk., arī attiecībā uz KPL. Tāpat Operatīvās darbības likumā par operatīvo pārbaudi ir nepieciešams iekļaut tiesību normu, kas nosaka tās pabeigšanas stadiju, t.i., uz kāda pamata var pabeigt operatīvo pārbaudi, kā arī iegūto pārbaūžu rezultātu izmantošanu.
5. Ievērojot to, ka ekspertīzi var nozīmēt tikai pēc kriminālprocesa uzsākšanas, tad KPL 369. pantā būtu jāveic grozījumi paredzot, ka ir divu veidu ekspertīzes: 1) ekspertīze pirms kriminālprocesa uzsākšanas, lai varētu konstatēt faktus un veicināt pareizu kriminālprocesa

virzību; 2) ekspertīze pēc kriminālprocesa uzsākšanas, kas funkcionāli neatšķiras no pašreizējā regulējuma par ekspertīzes nozīmēšanu.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra

1. Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2001.doc [aplūkots 2014.gada 29.martā];
2. Калининш В. Очерки истории государства и права Латвии в XI-XIX веках. Рига: Звайгзне, 1980, с. 222;
3. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RaKa, 2000, 577 lpp.;
4. Apsītis R., Blūzma V., Jundzis T. Lēbera D. red. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Fonds "Latvijas Vēsture", 2000, 528 lpp.;
5. Meikališa Ā. Pārskats par kriminālprocesa attīstību Latvijā 2005.-2011. gadā. Pieejams: http://www.lza.lv/LZA_VestisA/66_1-2/6_PARSKATS%20PAR%20KRIM%20PROC_ATTISTIBU.pdf [aplūkots 2014.gada 30.martā];
6. Dombrovskis R. Kriminālprocess: forma, saturs un būtība. Jurista vārds, 2004. gada 8. decembris, Nr.50 (355);
7. Džugleja T. Tiesību pamati. Mācību līdzeklis. Rīga: Rīgas Tirdzniecības tehnikums, 2011, 208 lpp.;
8. Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti, 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 830 lpp.;
9. Valsts policijas 2001. gada pārskats. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2001.doc [aplūkots 2014.gada 03.aprīlī];
10. Valsts policijas 2002. gada pārskats. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2002.doc [aplūkots 2014.gada 03.aprīlī];

11. Valsts policijas 2005. gada pārskats. Pieejams:
http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/Publ_parskats_2005.doc [aplūkots 2014.gada 05.aprīlī];
12. Maizītis J. Prokuratūra turpinās Kriminālprocesa likuma ieviešanu. Jurista vārds, 2006. gada 28. februāris, Nr.9 (412);
13. Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša ziņojums par prokuratūras darba rezultātiem 2006. gadā. Pieejams:
http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2006.pdf [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī];
14. Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša ziņojums par prokuratūras darba rezultātiem 2008. gadā. Pieejams:
http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2008.pdf [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī];
15. Valsts policijas 2009. gada pārskats. Pieejams:
http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/publiskais_parskats__2009.doc [aplūkots 2014.gada 17.aprīlī];
16. Ģenerālprokurora Ērika Kalnmeiera pārskats par prokuratūras darbu 2011. gadā. Pieejams:
http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Gada_parskats_2011.pdf [aplūkots 2014.gada 18.aprīlī];
17. Ģenerālprokurora Ērika Kalnmeiera 2011. gada prezentācijas. Pieejams:
http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/Prezentacija_2011.ppt [aplūkots 2014.gada 18.aprīlī];
18. Valsts policijas 2012. gada pārskats. Pieejams:
http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/Publ_parskats_VP__2012.doc [aplūkots 2014.gada 17.aprīlī];
19. Valsts policijas 2013. gada pārskats. Pieejams:
http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/Valsts_policijas_darbs_2013.docx [aplūkots 2014.gada 18.aprīlī];
20. Ģenerālprokurora Ērika Kalnmeiera pārskats par prokuratūras darbu 2012. gadā. Pieejams:
http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/Faili/Gada_parskati/gadaatskate2012.doc [aplūkots 2014.gada 18.aprīlī];

21. Ģenerālprokurora Ērika Kalnmeiera pārskats par prokuratūras darbu 2013. gadā.
Pieejams:
http://www.prokuratūra.gov.lv/upload_file/parskats%20par%202013.gadu/gadaatskate2013.doc [aplūkots 2014.gada 18.aprīlī];
22. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa uzsākšana un atsevišķi vispārīgi jautājumi. Jurista vārds, 2009. gada 15. septembris, Nr.37 (580);
23. Pundurs A. Kriminālprocesa uzsākšana un resoriskā pārbaude. Jurista vārds, 2011. gada 12. jūlijs, Nr.28 (675);
24. Bulgakova I. Policijas izmeklēšana Latvijas un ārvalstu kriminālprocesos. Jurista vārds, 2004. gada 7. decembris, Nr.47 (352).

Normatīvie akti

1. Latvijas Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11. maijs, Nr. 74;
2. Latvijas Kriminālprocesa kodekss: spēku zaudējis LR likums. Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=90971> [aplūkots 2014.gada 12.aprīlī];
3. Par policiju likums: LR likums. Ziņotājs, 1992. 24. septembris, Nr. 37;
4. Operatīvās darbības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 30. decembris, Nr. 131;
5. Igaunijas kriminālprocesa kodekss. Pieejams:
https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original/529012014005 [aplūkots 2014 .gada 19.aprīlī].

Tiesu prakse

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010. gada 8. jūnija lēmums lietā nr. SKK-20/2010, 8.lpp. Pieejams:
<http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department2/2010/skk%2020.doc> [aplūkots 2014.gada 29.aprīlī].

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Kriminālprocesa uzsākšanas problemātika” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Helvijs Druvinieks

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs:

Recenzents:

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 19.05.2014.

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2014., prot. Nr. ____

Komisijas sekretārs: _____